

ИЗВЕСТИЯ НА НАРОДНИЯ МУЗЕЙ – ВАРНА

С УЧАСТИЕТО НА МУЗЕИТЕ
В ТОЛБУХИН И СИЛИСТРА

КНИГА XIII (XXVIII)

BULLETIN
DU MUSÉE NATIONAL
DE VARNA

AVEC LA PARTICIPATION DES MUSÉES
DE TOLBUHIN ET SILISTRA

TOME XIII (XXVIII)

1977

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО «ГЕОРГИ БАКАЛОВ» – ВАРНА

ТЪРГОВСКИТЕ ВРЪЗКИ НА РОДОС СЪС ЗАПАДНОПОНТИЙСКИТЕ ГРАДОВЕ ПРЕЗ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА

МИХАИЛ ЛАЗАРОВ

Въпросът за ролята на Родос в търговията със Западния Понт все още не е бил предмет на детайлно изследване. След едно активно начало (края на VII в. — първата половина на VI в. пр. н. е.), когато островът заедно с редица други центрове на Източна Гърция взема дейно участие в основаването на колонии по крайбрежието и търговията с тях през архаическата епоха, връзките на Родос прекъсват за един период от около два века. Гръко-персийските войни и последвалите след това икономически прегрупирвания под егидата на Атина оставили Родос настрана от голямата търговия на V и IV в. пр. н. е. Едва след завоеванията на Александър Македонски и настъпилите в резултат на това икономически промени в средиземноморския свят значението на Родос отново нараснало. Разположен на важния морски път, свързващ новосъздадените големи елинистически градове в Източното Средиземноморие с древния гръцки свят в западната част на Средиземноморския басейн и Черноморието, Родос израснал като един от най-големите центрове на елинистическата търговия.¹ Тъкмо през тази епоха се засилват отново и неговите връзки с Черноморието.

Пръв Хр. Данов направи опит за проучване на търговските връзки на Родос със западния бряг на Понта през елинистическата епоха в един общ преглед на икономическата история на крайбрежието в предримския период, базирайки се предимно на историческите извори.² Въпросът за участието на Родос на западнопонтийските пазари през елинистическата епоха е засяган и в други съчинения на съвременни историци на Западното Черноморие, без обаче да надхвърля рамките на заключения от най-общ характер, ту преувеличавайки, ту омаловажавайки значението на Родос

¹ М. I. Rostovtzeff. *The Social and Economic History of Hellenistic World*, v. II. Oxford, 1941, p. 675; А. Б. Р а н о в и ч. Эллинизм и его историческая роль. М. — Л., 1950, с. 109—110 и *passim*.

² Хр. М. Д а н о в. Из древната икономическа история на Западното Черноморие до установяването на римското владичество. ИБАИ, XII, 1939, с. 227—230.

в икономическия живот на крайбрежието през разглежданата епоха.³ Защото още работата на Данов показва колко е рисковано да се пренебрегват археологическите паметници при изключителната оскъдност на сведения в древната литература.

Не са по-щедри и епиграфските паметници. През елинистическата епоха ние не срещаме и известната от архаичния период родоска керамика. Сега обаче Родос наред с другите стоки внася и голямо количество вино и зехтин в амфори, значителна част от които подпечатани. През последните няколко десетилетия находките от родоски амфори и амфорни печати се увеличили многократно почти по цялото западно крайбрежие на Черно море. Излязоха и специални работи, в които наред с останалия амфорен материал, открит в отделните селища на крайбрежието или цели райони от вътрешността на Тракия, бяха подложени на проучване и родоските амфорни печати.⁴ Не липсват и опити за известни обобщения, отнасящи се за родоския амфорен материал, предимно амфорните печати по цялото Западно Черноморие.⁵ Разпръснат обаче в различни издания, публикуван по различни поводи, без авторите на публикациите да са се съобразили с последните постижения в изучаването на родоския амфорен амбалаж, този ценен материал все още не е достатъчно анализиран и използван детайлно за проучване на връзките на Родос със Западния Понт през елинистическата епоха.

Едновременно с това тъкмо тези последни десетилетия, когато се извърши основното натрупване на родоски амфорни печати по крайбрежието, са период и на значителни успехи в изучаването на родоския амфорен амбалаж. Всичко това дава основание въпросът за участието на Родос в икономическия живот на тракийския бряг на Понта през елинистическата епоха да бъде поставен отново, използвайки предимно единствения засега археологически материал — амфорите и печатите.

Систематизирането на родоските амфори и амфорни печати и разработването на тяхната хронология е съпроводено с редица трудности. В легендата си родоските печати съдържат три основни елемента: името на епонима, съпроводено от предлога «ἐπί», а понякога и от титулатурата «ἱερέως»; името на владетеля на амфорната работилница (наричан в съвременната литература за амфорните печати — фабрикант) в родителен и рядко в именителен падеж и на края названието на един от месеците от родоския календар.⁶ Два от основните елемента обаче — името на епонима и името на фабриканта — обикновено са разделени върху двете дръжки на една и съща амфора, като третият елемент — названието на месеца — се среща ту върху единия, ту върху другия печат. В редки случаи името на епонима и на фабриканта се поставя върху един и същ печат. Тогава върху другата

³ Т. В. Блаватская. Западнопонтийские города в VII—I веках до н. э. М., 1952, с. 138; К. Жуглев. Экономические связи фракийских земель с Эгейским миром и Древним Востоком в доримское время. *Thracia III*, 1974, с. 310; V. Părvan. *Dacia, an outline of the early civilisation of the Carpatho-Danubian Countries*. Cambr., 1928, p. 94; D. M. Pippidi D. Berciu. *Din istoria Dobrogei*. București, 1965, p. 239.

⁴ Литературата у М. Лазаров. Антични амфори (VI—I в. пр. н. е.) от Българското Черноморие. ИИМВ IX(XXIV), 1973, с. 3; M. Gramatopol, Gh. Poenaru Bordea. *Amphora Stamps from Callatis and South Dobrudja*. Dacia, XIII, 1969, p. 128—133.

⁵ M. Gramatopol, Gh. Poenaru Bordea. *Amphora Stamps...*, p. 137.

⁶ C. Schuchardt. *Die Inschriften von Pergamon*, II. Berlin, 1895, S. 429.

дръжка на амфората се поставя само съответният месец. Тъкмо разделянето на двата основни елемента върху двете дръжки затруднява особено много класифицирането и хронологизирането на родоските амфори и амфорни печати, като се има пред вид, че намирането на запазени подпечатани амфори или поне фрагменти от шийките с двете дръжки е твърде рядко явление.

Обикновено родоските амфорни печати са с правоъгълна или кръгла форма, в много редки случаи те са ромбовидни или листовидни. Като правило кръглите печати (епонимни и фабрикантски) имат емблема: основно място заема цветът на нар, по-рядко се срещат глава на Хелиос, венец, рог на изобилието. При правоъгълните печати емблемите са редки и се срещат предимно в печатите на фабрикантите.

При някои кръгли печати отделно от тях, на страничната горна част на дръжката, се срещат малки допълнителни печати. Понякога допълнителни знаци (обикновено във вид на монограми) се поставят в рамките на основния печат.⁷

Засега като най-надежден метод за хронологическото подреждане на родоските амфорни печати се приема изучаването на отделните епоними, чието разпределение в отделни групи се извършва главно въз основа на намирането на родоски печати в отделни затворени археологически комплекси.

Най-рано е открит и публикуван керамичният комплекс от Пергам, който по общоисторически съображения е поставен в границите между 220 и 180 г. пр. н. е.⁸ Това е позволило на Блекман да определи групата на епонимите и фабрикантите, чиито печати са намерени в Пергамския комплекс и чието дейност се свързва именно с периода 220—180 г. пр. н. е.⁹ Малко по-късно е открит подобен археологически комплекс в развалините на Картаген. Обстоятелството, че Картаген е разрушен в 146 г. пр. н. е., дало възможност на Блекман да отдели втора група печати, по-късни от тях от Пергамския комплекс и датирани в периода 180—146 г. пр. н. е.¹⁰ В следващите години се откриват някои други комплекси, спомагащи за определянето на отделни епоними и фабриканти. От особено значение е откриването на забележителния склад на амфори във Виланова на о-в Родос, от който са придобити 500 родоски амфори. Значението на това откритие се засилва от обстоятелството, че то дава възможност въз основа на запазените цели амфори с двата печата върху тях да се синхронизира голяма група епоними и фабриканти. В по-ново време бе открит още един комплекс при разкопките на агората в Олбия, който допринесе съществено за доуточняването на някои епоними и по-специално за установяването на периода на дейност на редица фабриканти.¹¹

⁷ Д. Б. Шелов. Дополнительные клейма на родоских амфорах. *Melanges offerts A. K. Michaelowschi*. Warszawa, 1966, p. 663—668; Ю. С. Бадальянц. Дополнительные и «курсивные» клейма на амфорах эллинистического Родоса. ВДИ, 1973, № 4, с. 48—64.

⁸ C. Schuchardt. Op. cit.

⁹ F. Bleckmann. De inscriptionibus quae leguntur in vasculis Rhodii. Goettingen, 1907, p. 34, et suiv.

¹⁰ Idem.

¹¹ A. Mauri. Una fabbrica di anfore rodii. *Annuario della scuola archeologia di Atene e della missioni italiani in Oriente*. IV—V, 1924, p. 249—269; Е. И. Левин. Керамический комплекс III—II вв. до н. э. из раскопок ольвийской агоры. Сб. Олвия. Теменос и агора. М. — Л., 1964, с. 225—280.

Безспорно най-големи успехи в класифицирането и хронологическото подреждане на родоските амфорни печати и родоските амфори има V. Grace. Като използва направените преди нея открития, предимно археологическите комплекси в Пергам, Картаген и Виланова, опирайки се на материали от добре датирани стратиграфски разкопки на Делос, Атина и Тарсос, тя предложи една класификация, състояща се от 6 групи, разположени от последната четвърт на IV в. пр. н. е. до първите десетилетия на I в. пр. н. е.¹²

В основата си тези групи съвпадат с предложените от Граков за синопските печати хронологически групи.¹³ Всъщност общата хронология на родоските печати е била разработена още от Граков в неговата непубликувана докторска дисертация,¹⁴ който определя хронологическите рамки на родоските амфорни печати в границите на 331 — 40 г. пр. н. е. До същите изводи по-късно и независимо от него достига и В. Грейс.

В основата на класификацията на В. Грейс са легнали двете групи от Пергам и Картаген. По-ранните епоними тя определя въз основа на находките от Атина, Тарсос и Делос, които са добре стратиграфски датирани в периода преди 220 г. пр. н. е. Най-ранните епоними са определени въз основа на печатите от полуостров Корони.¹⁵ Амфорните печати от втората половина на II в. и първите десетилетия на I в. пр. н. е. се определят обикновено въз основа на липсата им в по-ранните комплекси. От особено значение са родоските печати, намерени в слоя от разрушението на Атина от Сула. Пак за определянето на тези късни епоними се използват находките в Алба Фуценс и Коза — Италия.¹⁶

В една последна работа върху амфорните печати от «къщата на комедианта» в Делос В. Грейс заедно с М. Саватияну-Петропулаку отново измени и допълни класификацията на родоските печати, променяйки хронологическите рамки на някои от съществуващите досега 6 групи, предлагайки нова 7-ма група.¹⁷ Тази последна група няма никакво съществено значение за изследването на печатите в нашата работа, тъй като родоските амфорни печати от 6-та група на В. Грейс са твърде редки по тракийското крайбрежие на Понта. По такъв начин класификацията на родоските епонимни печати в последната работа на В. Грейс и М. Саватияну-Петропулаку добива следния вид:

¹² V. Grace. The Eponyms Named on Rhodian Amphora Stamps. *Hesperia*. XXII, 1953, 2, pp. 116—128; *Timbres amphoriques trouvés à Délos*. BCH LXXVI, 1952, p. 514—540.

¹³ Б. Н. Граков. Древнегреческие керамические клейма с именами астиномов. М., 1929.

¹⁴ Б. Н. Граков. Клейменная керамическая тара эпохи эллинизма как источник для истории производства и торговли. Архив ИА АН СССР, д. № 538 — цитирано по Ю. С. Бадальянц. Дополнительные и «курсивные» клейма. . . , с. 50, бел. 19.

¹⁵ V. Grace. Stamped Wine Jar Fragment. *Pnyx*, p. 140; The Stamped Amphora Handles. *Tarsus*, I, p. 135; Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula, *Hesperia*, XXXII, 1963, p. 319—334.

¹⁶ D. M. Taylor. Cosa: Black-Glaze Pottery. *Memoirs of the American Academy in Rome*, XXV, 1957, p. 68—193; J. Mertens. Marques d'amphores. In F. D. Fisscher, F. De Ruyt, S. I. De Laet, J. Mertens. Les fouilles d'Alba Fucens (Italie central) de 1951 à 1953 (3e partie). *L'antiquité classique*, XXIV, 1955, p. 51—119.

¹⁷ V. Grace, M. Savvatianou-Petropoulakou. Les timbres amphoriques grecs. *Exploration archéologique de Délos*, XXVII, 1970, p. 287, 301—302.

- I група: 331—275 г. пр. н. е.
- II група: 275—220 г. пр. н. е.
- III група: 220—180 г. пр. н. е. (Пергамския комплекс)
- IV група: 180—150 г. пр. н. е.
- V група: 150—108 г. пр. н. е.
- VI група: 108—76/75 г. пр. н. е.
- VII група: 76/75 — 3-та четвърт на I в. пр. н. е.

Постоянното променяне на датировката на отделните групи показва, че и до настоящия момент е трудно да се говори за надеждно установени хронологически граници в родоското амфоропечатане. В последната си работа върху амфорните печати от Танаис Д. Б. Шелов изказва съмнение във възможността за разделяне на шестата група на две и изваждане в отделна седма група на някои епоними.¹⁸ Още по-труден и нерешен е въпросът с разпределянето на отделните епоними в хронологическите групи. В Грейс публикува списък на родоските епоними, срещани върху печатите, намерени в Делос, разпределени по групи, но с изричната уговорка, че това разпределение се отнася само за Делос.¹⁹ Тази трудност се засилва от обстоятелството, че са възможни твърде много омоними сред родоските жреци за период от близо три века.

Намерените по западния бряг на Черно море родоски амфорни печати не могат да допринесат нещо съществено за изясняване на общата хронология на родоските печати. В отделни случаи, където е било възможно, е била използвана като средство за датирание формата на дръжката, върху която е поставен съответният печат. По този признак твърде добре се отделят ранните (от I тип амфори) родоски печати и благодарение на това можаха да се определят значителен брой ранни родоски печати от тракийското крайбрежие на Понта, с което да се постави в нова светлина началото на родоския внос в амфори в този район на античния свят. Пренебрегването на този метод обаче в почти всички публикации на родоски амфорни печати от крайбрежието и вътрешността на Тракия ограничава възможността за отделянето на подобни ранни амфорни печати и разширяване на нашите представи за началото на родоския внос по крайбрежието. Морфологическият метод е особено ценен при разграничаването на отделните омоними както при епонимните, така и при фабрикантските печати.

Разработката на еволюцията на различните типове амфори (т. нар. от Б. Н. Граков «морфологически» метод) принадлежи пак на В. Грейс. Тя различава три типа родоски амфори, разграничени главно по формата на дръжките: I тип, характерен за края на IV в. до средата на III в. пр. н. е., при който дръжките се извиват плавно нагоре; II тип — от средата на III до II в. пр. н. е., при който дръжките правят остра, почти под прав ъгъл извивка надолу; III тип — от края на II до I в. пр. н. е., със силно ъгловато извити дръжки, като ъгълът е издигнат нагоре.²⁰ Впоследствие В. Грейс детайлизира типологията на родоските амфори, като отдели и

¹⁸ Д. Б. Шелов. Керамические клейма из Танаиса III—I веков до н. э. М., 1975, с. 19. Шелов се въздържа да приеме също така и някои промени в последната класификация на V. Grase, придържайки се към по-ранното групиране на родоските печати, поставяйки I група в рамките от края на IV в. до средата на III в. пр. н. е. и оставяйки по такъв начин за II група само 30 години между 250 г. приблизително и 220 г. пр. н. е.

¹⁹ V. Grase. Timbres amphoriques trouvés à Délos, p. 528.

²⁰ V. Grase. The Eponyms Named, p. 116—128, tabl. 42.

един нов, по-ранен тип, наречен от нея «протородоски», отнесен към последната четвърт и самия край на IV в. пр. н. е.²¹

За разлика от продукцията на другите средиземноморски и черноморски центрове по тракийското крайбрежие на Понта са намерени съвсем малко цели родоски амфори. Още по-малко са намерените цели подпечатани амфори или шийки от амфори с двете дръжки. В досега открития материал по крайбрежието и вътрешността на района са застъпени и четирите типа родоски амфори.

Още по-труден е въпросът с датирането на фабрикантските печати. И тук се използва наличието на дадено име в един или друг добре датиран комплекс (Пергамския, Картагенския, Олбийския и т. н.), но най-надежден в случая се оказва методът на установяване на синхронността на фабриканти и епоними, засвидетелствувани върху двата печата на една и съща амфора или, което е твърде рядко, върху един и същ печат. Този метод се използва фактически още от самото начало на изучаването на родоските амфорни печати. С течение на годините двойките печати са се увеличавали, за да се достигне в последно време до значителна цифра.²²

Като спомагателно средство за датиране могат да се използват и т. нар. «допълнителни» печати.²³ Това са малки вдлъбнати квадратчета, съдържащи една буква или монограм, поставени едновременно с основния кръгъл епонимен или фабрикантски печат, встрани от него върху извивката на дръжката. Съществуват и допълнителни знаци, поставяни в рамките на основния печат, кръгъл или правоъгълен, едновременно с главната легенда на печата.²⁴

Решаването на въпроса за принадлежността на тези допълнителни знаци върху родоските амфори все още си остава в рамките на хипотетичните предположения. Твърде рано е отпаднало предположението, че в буквите на допълнителните печати могат да се четат названията на месеците, както поради обстоятелството, че в редица букви и монограми не могат да се открият никакви общи признаци с названието на някой месец от родоския календар, а така също и поради факта на намирането на допълнителни знаци върху дръжки, чиито основни печати съдържат в легендата си названието на месеца.²⁵ Към това остаряло предложение за предназначението на допълнителните печати се придържат и издателите на печатите от Томи и Калатис.²⁶ Д. Б. Шелов изказва предположението, че обичаят да се поставят допълнителни знаци върху родоските амфори е започнал в самия край на III в. пр. н. е. и е продължил почти през целия II в., но по-редовно поставяне на допълнителни печати е ставало само през първата четвърт на II в. пр. н. е.²⁷ Що се отнася до допълнителните знаци, поставяни в рамките на основния печат, те вероятно са предшествовали отделните допълнителни печати и са били поставяни от края на IV в. до

²¹ V. Grasse. Notes on the Amphoras from the Koroni, p. 322 et suiv.

²² Ю. С. Бадальянц. Хронологическое соответствие имен эпонимов и фабрикантов на амфорах Родоса. СА, 1976, 4, с. 32—41.

²³ Д. Б. Шелов. Дополнительные клейма. . . , с. 48—64; Същият. Керамические клейма из раскопок Фанагории. МИА, 57, 1956, с. 136 и сл., рис. 2.

²⁴ Ю. С. Бадальянц. Дополнительные и «курсивные». . . , с. 54 и сл.

²⁵ Ю. С. Бадальянц. Пак там.

²⁶ M. Gramatopol, Gh. Roenaru Bordea. Amphora Stamps, № 716.

²⁷ Д. Б. Шелов. Дополнительные клейма. . . , с. 667; Керамические клейма из Танаиса. . . , с. 22—24.

последното десетилетие на III в. пр. н.е.²⁸ Последното предположение не може да се приеме с абсолютна сигурност и уточняването на хронологическите рамки на този вид допълнителни знаци в родоските амфорни печати е една от задачите на бъдещите открития и проучвания.

От наличния родоски амфорен материал от западното черноморско крайбрежие и вътрешността на района могат да се посочат два отделни допълнителни печата върху дръжки с кръгли печати и шест печата, в рамките на които има поставени допълнителни знаци (вж. приложението към Католага в края на настоящата работа).

Хронологическото определяне на родоските амфорни печати, открити по западния бряг на Черно море, е съпроводено с редица трудности, които идват от няколко посоки. Първата е, че ние не притежаваме печати, които да произхождат от добре датирани археологически комплекси. Дори обратно, в редица случаи наличието на родоски амфорни печати в даден археологически обект се използва за неговото датирание. В такъв случай не остава нищо друго освен да се подходи към сравняването на имената върху печатите (епонимни и фабрикантски) с известните вече и класифицирани в различните хронологически групи епоними и фабриканти. Но тук се стига до втората трудност: сред родоските епоними и фабриканти са установени вече много омоними. Уточняването на различните епоними или фабриканти, носещи едно и също име, в печатите от крайбрежието в редица случаи е невъзможно да се извърши, без да се изследва формата на дръжката, за да се приближим към съответната хронологическа група, и оттам да намерим най-подходящия епоним или фабрикант или пък без да изследваме шрифта на печата. Но както вече се отбеляза, почти във всички публикации е пренебрегнат морфологическият метод (изключение у Ал.-Бал. и у Лаз. 2 и Лаз.3), а в някои основни публикации (Dac. и Gr.-Vog.) липсват и илюстрации. Последното обстоятелство затруднява и уточняването, и прочитането на някои непрочетени или неправилно определени имена. Всичко това намалява възможността за едно по-прецизно определяне на хронологията на родоските печати от западното черноморско крайбрежие и в редица случаи поставянето на даден епоним или фабрикант в съответната група е условно.

Използвайки описаните вече начини за датирание, известните досега родоски амфорни печати могат да се подредят в една обща хронологическа таблица (табл. I). Установени са общо 872 печата, от които 371 епонимни, 378 фабрикантски, 7 само с названието на месеца, 1 анепиграфен и 115 в такова състояние, че не може да се определи със сигурност дали са епонимни или фабрикантски. Известни са 4 епонимно-фабрикантски печата (с името на епонима и фабриканта върху един и същ печат), които сме поставили при епонимните в общата хронологическа таблица на печатите от крайбрежието.

Така класифициран, родоският материал от Западния Понт дава възможност за някои интересни заключения, касаещи търговията на Родос с градовете от крайбрежието през елинистическата епоха. Първото впечатление е ранното включване на Родос в търговията с крайбрежието — към последната четвърт на IV в. — първата четвърт на III в. пр. н. е. могат да се отнесат 46 епонимни и 58 фабрикантски печата, което прави

²⁸ Ю. С. Бадальянц. Дополнительные и «курсивные» клейма..., с. 53, 58.

ТАБЛИЦА I

Хронологическо разпределение на родските амфорни печати*

Вид печати	Аполония	Месемврия	Одесос	Бизоне	Калатис	Томи	Истрия	Южна България	Северна България	Добруджа	Румъния сев. от Дунава	Общо	
А. Епонимни печати	3—3	9—10	36—70	6—6	26—43	20—27	54—93	6—6	4—4	23—39	37—70	115—371	371
I група	—	1—1	8—21	1—1	6—8	3—3	6—9	—	—	1—2	1—1	16—46	
II група	—	2—2	5—5	1—1	2—2	—	7—10	—	—	2—5	1—1	14—26	
III група	2—2	3—3	12—25	—	6—7	8—10	20—32	4—4	3—3	11—22	13—20	31—128	
IV група	—	2—2	2—2	3—3	3—4	2—2	9—15	1—1	1—1	7—7	7—13	15—50	
V група	1—1	—	6—6	1—1	5—6	4—6	7—10	—	—	2—2	12—21	22—53	
VI група	—	1—1	1—2	—	—	2—2	3—3	1—1	—	—	2—2	9—11	
Недатирани	—	—	2—2	—	4—4	1—1	2—2	—	—	—	1—1	8—10	
Нечетливи	—	1	7	—	12	3	12	—	—	1	11	47	
Б. Фабрикантски печати	1—1	11—13	55—84	12—13	40—69	13—14	42—80	5—5	3—3	25—41	30—55	124—378	378
I група	—	3—3	10—20	5—6	9—20	1—1	3—3	2—2	—	1—1	2—4	16—60	
II група	—	—	2—2	—	1—1	—	1—2	—	—	—	—	4—5	
III група	1—1	2—2	26—42	3—3	14—21	6—7	18—44	2—2	3—3	15—28	15—23	43—176	
IV група	—	2—3	1—1	—	2—3	3—3	6—6	—	—	7—8	4—6	12—30	
V група	—	—	5—5	—	1—3	—	3—	—	—	1—2	6—8	10—18	
VI група	—	—	4—4	—	4—6	1—1	—3	—	—	—	3—1	9—18	
Недатирани	—	4—4	7—7	4—4	9—11	2—2	12—16	1—1	—	1—1	—	30—46	
Нечетливи	—	1	3	—	4	—	6	—	—	1	10	25	
В. Печати само с името на месеца	—	2	4	—	—	—	2	—	—	—	—	—	8
Г. Неопределени печати	—	13	30	3	9	4	30	2	—	8	16	—	115
Всичко	4	38	188	22	121	45	205	13	7	88	141	—	872

* Първото число във всяка графа означава броя на епонимите (фабрикантите), второто — количеството печати.

съответно 12,4 и 15,3% от общия брой определени печати от тази група. Очевидно е спадането в следващия период от 55 години (275—220 г. пр. н. е.) — само 26 епонимни и едва 6 фабрикантски печата — и значителното засилване на родоския внос в края на III в. и нач. на II в. пр. н. е. — 128 епонимни и 175 фабрикантски печата от III хронологическа група.

Последното явление е характерно не само за западния бряг на Черно море, но и за родоския износ въобще в това число и за Северното Черноморие.²⁹ Специално за Черноморския басейн нарастването на родоската търговска активност в последните две десетилетия на III в. и началото на II в. пр. н. е. може да се приеме като израз на успешно приключилия за Родос спор с Бизантион по въпроса за транзитните мита в Черноморските протоци.³⁰ Все в този период се отнася и нарастването на политическата активност на Родос в Черноморския басейн — в 220 г. пр. н. е. островът изпраща 10 000 амфори вино, 300 таланта обработено влакно и 100 таланта обработени жили за метателни оръжия, 1000 комплекта тежко въоръжение, 3000 златни статера и 4 метателни машини на заплашения от Митридат III Понтийски Синопе,³¹ а към 182 г. пр. н. е. защитава пред Рим интересите на Синопе от Фарнак Понтийски.³²

През следващите десетилетия след 180 г. родоският внос спада, но все пак остава равномерен докъм последното десетилетие на века, след което намалява чувствително, за да заглъхне в началото на I в. пр. н. е.

Така очертаната крива на развитието на родоския внос по крайбрежието (вж. схема 1) е характерна в главните си направления за всички селища по крайбрежието. Но в отделните детайли могат да се забележат чувствителни различия. Така например значително по-деен е Одесос в сравнение с другите центрове по крайбрежието в ранната фаза на търговията с Родос: епонимните печати от този период тук представляват 30% от всички родоски епонимни печати, открити досега в града, а фабрикантските — 23,8% (табл. II). Още по-чувствително изпъква това предимство на Одесос, ако сравним дела му в търговията с Родос през този период с останалите центрове по крайбрежието — 45,6% от всички епонимни печати от I група, открити по крайбрежието и вътрешността, се падат на Одесос. За фабрикантските печати това съотношение е 33,4%.³³ Втори по активност след Одесос през този ранен период е Калатис, където епонимните печати от I период са 17,5% от общия брой за крайбрежието, а фабрикантските, както на Одесос — 33,4% от общия брой фабрикантски печати за I група.

Спадането през следващия период—2-та и 3-та четвърт на III в. — е твърде чувствително за Одесос, макар че той е на второ място в общия дял на родоския внос през този период. Спадане се забелязва и в Кала-

²⁹ Ю. С. Бадальянц. Из истории Боспоро-Родосских торговых взаимоотношений в III—II вв. до н. э. Сб. Древний Восток и античный мир. М., 1972, с. 129 и сл.; Д. Б. Шелов. Керамические клейма из Танаиса. . . , с. 27—28.

³⁰ Polyb., IV, 47—50. Подробно по този въпрос у В. П. Невская. Византий в классическую и эллинистическую эпохи. М., 1953, с. 141—145.

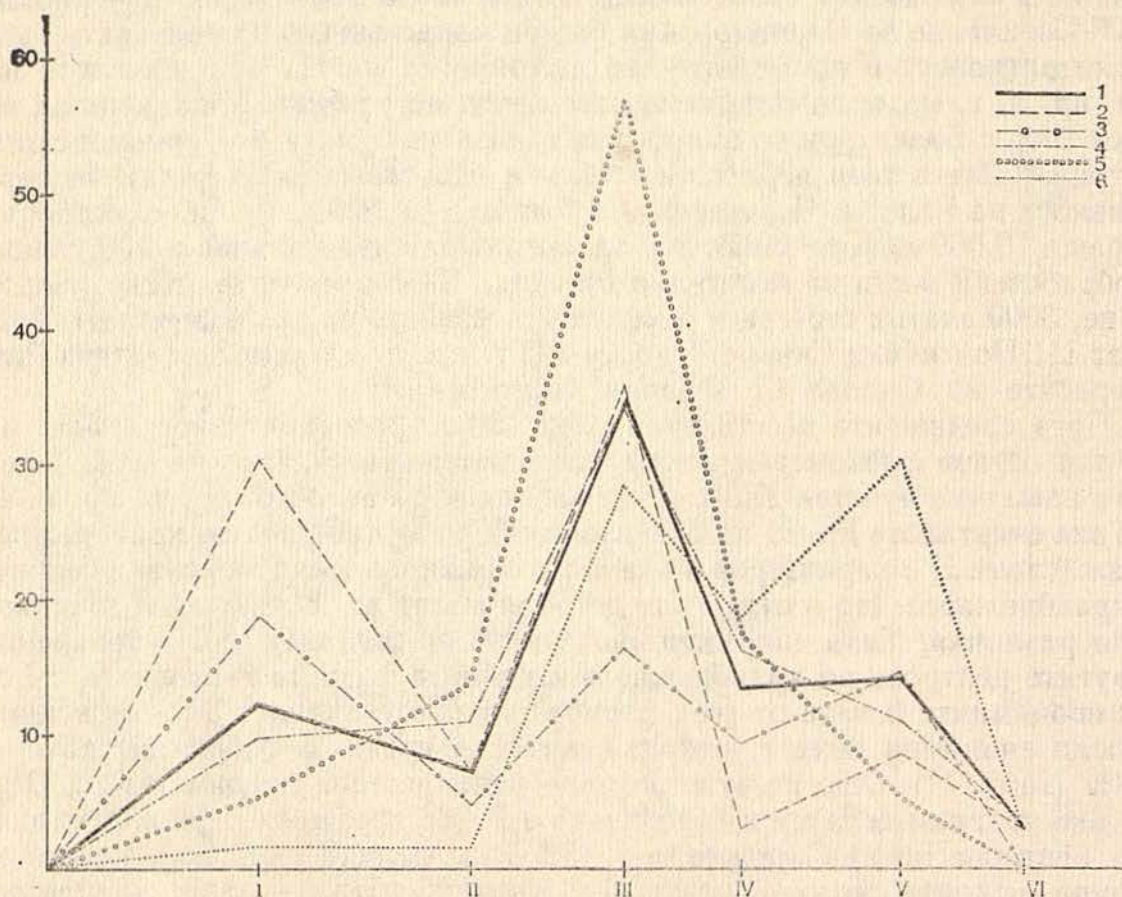
³¹ Polyb. IV, 56; М. И. Максимова. Античные города Юго-восточного Причерноморья. М. — Л., 1956, с. 178—179.

³² Polyb. XXIII, 9; М. И. Максимова. Цит. съч., с. 180.

³³ Отбелязаното превъзходство на Одесос може да се дължи и на обстоятелството, че при хронологическото определяне на родоските печати от Одесос е използван и морфологическият метод. Твърде е възможно при едно по-детайлно проучване на родоските печати от останалите западнопонтийски центрове делът на ранния родоски амбалаж да се увеличи и там.

тис, докато в Истрия тенденцията е към покачване — 38,6% от внесената през това време родоска продукция по крайбрежието и вътрешността на тракийските земи е била пласирана на пазара в Истрия (табл. III).

През третия, Пергамския период (220—180 г. пр. н. е.) покачването е чувствително за всички центрове (липсата на епонимни печати в Бизоне от третия период се компенсира до известна степен от наличието на фабри-

С х е м а I. Сборна схема на графиките за развитието на родоския внос в отделните центрове и райони (по табл. II). 1 — Общо за цялото крайбрежие; 2 — Одесос; 3 — Калатис; 4 — Истрия; 5 — Добруджа; 6 — Румъния северно от Дунава

кантски печати, чийто процент — 21,4 — от общия брой фабрикантски печати не е малък). При изготвянето на подобни статистически таблици трябва да бъдем извънредно предпазливи, особено при използването и обяснението на извлечените от тях данни. Това се отнася с по-голяма сила за ония антични центрове, където количеството на намерените печати от дадена група все още е извънредно малко (напр. Аполония, районите на днешна Южна и Северна България, също и Месемврия, Бизоне и Томи). Винаги трябва да имаме пред вид, че боравим само с основа количество печати, които са открити до момента на изследването, и че бъдещите археологически разкопки или случайните открития ще увеличат това количество и изненади в такъв случай не са изключени. При това положение, ако нашите изводи се базират на по-голямо количество материал, те ще бъдат по-солидни и обратно. Защото обстоятелството, че досега от Аполония имаме само 4 родоски печата, създава потенциалната възможност всеки

Т а б л и ц а II

Процентно разпределение на родоските печати по групи за всеки район поотделно

Местонамиране	I група		II група		III група		IV група		V група		VI група		Недатирувани и нечет- ливи		Всичко, %	
	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.	епон.	фабр.
1. Аполония	—	—	—	—	66,6	100	—	—	33,4	—	—	—	—	—	100	100
2. Месемврия	10,0	23,1	20,0	—	30,0	15,4	20,0	23,1	—	—	10,0	—	10,0	38,4	100	100
3. Одесос	30,0	23,8	7,1	2,4	35,7	50,0	2,9	1,2	8,6	7,1	2,9	3,6	12,8	11,9	100	100
4. Бизоне	16,7	46,1	16,7	—	—	23,1	50,0	—	16,6	—	—	—	—	30,8	100	100
5. Калатис	18,6	29,0	4,6	1,5	16,3	30,4	9,3	4,3	14,0	4,3	—	8,7	37,2	21,8	100	100
6. Томи	11,2	7,1	—	—	37,0	50,0	7,4	21,5	22,2	—	7,4	7,1	14,8	14,3	100	100
7. Истрия	9,7	3,8	10,8	2,5	34,4	55,0	16,2	7,5	10,8	—	3,2	3,7	15,0	27,5	100	100
8. Ю. България	—	40,0	—	—	66,6	40,0	16,7	—	—	—	16,7	—	—	20,0	100	100
9. С. България	—	—	—	—	75,0	100,0	25,0	—	—	—	—	—	—	—	100	100
10. Добруджа	5,1	2,4	12,8	—	56,5	68,3	17,9	19,5	5,1	4,9	—	—	2,6	4,9	100	100
11. Румъния сев. от Дунава	1,5	7,3	1,5	—	28,6	41,8	18,7	10,9	30,0	14,6	2,5	7,3	17,2	18,1	100	100
Общо	12,4	15,9	7,0	1,3	34,5	46,5	13,4	7,9	14,3	4,8	3,0	4,8	15,4	18,8	100	100

Т а б л и ц а III

Процентен дял на отделните центрове и райони от общия родоски внос

[illegible]

новонамерен родоски печат да измени многократно съотношението между дадените групи. Поради тази причина се въздържа от някои по-определени изводи за отделните центрове или райони.

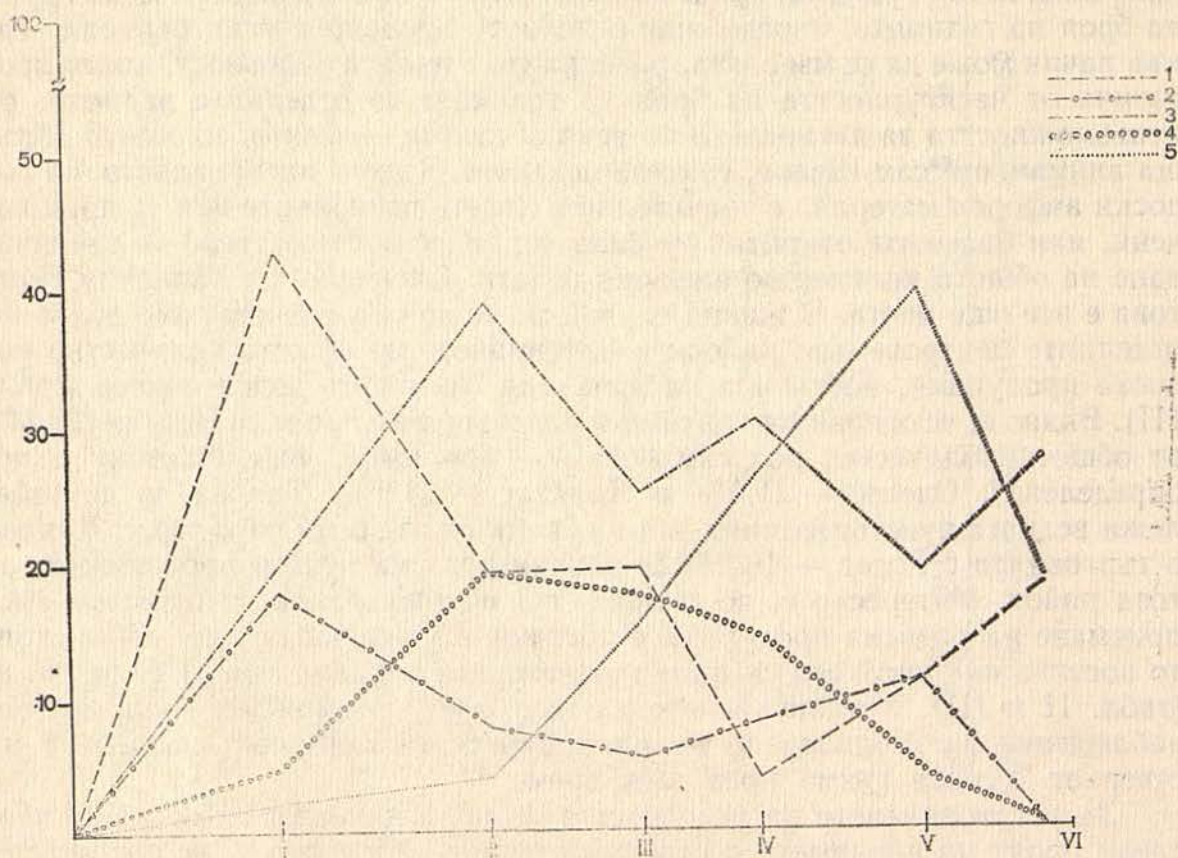
Интерес представлява установяването на интензивността на родоския внос по крайбрежието въобще и в отделните центрове. Някои автори (Шелов, Танаис, с. 26) използват т. нар. годишен коефициент, който се получава, като се раздели броят на печатите от всяка хронологическа група на броя на годините, определящи отделните хронологически периоди. Такъв начин може да се използва, разбира се, с цялата условност, която произтича от несигурността на броя на годините за отделните периоди, от невъзможността за датирането на всички печати — факти, на които обръща внимание и сам Шелов, само за центрове, където натрупването на родоски амфорен материал е значително и където разкопките или са приключени, или бъдещите открития не биха допринесли съществено за увеличаване на общото количество амфорни печати. Очевидно, за Западния Понт това е все още мечта. В нашия случай може да се установи само делът на отделните центрове или райони в пласирането на общото количество родоска продукция, постъпила на Западния Понт през даден период (табл. III). Видно е, че основните търговски партньори на Родос са Истрия (23,5% от общото количество родоски печати — епонимни, фабрикантски и неопределени), Одесос — 21,6% и Калатис — 13,9%. Трябва да се отбележи веднага чувствителният дял на тракнйските земи на север от Дунава в търговията с Родос — 16,2% от всички родоски печати произхождат от този район. Интересно е, че активността на този район по отношение на приемане на родоска продукция е постоянно увеличаваща се линия, която достига най-високото си ниво през втората половина на II в. пр. н. е. (табл. II и III). Установяването на този факт потвърждава направеното наблюдение за увеличаване на икономическата активност на земите на север от Дунава тъкмо през това време.³⁴

За установяването на редовността на родоския внос може да се проследи броят на епонимите в отделните групи. Известно е, че епонимите, отговарящи за производството на амфори или за продукцията, изнасяна в амфори, чиито имена стоят върху родоските амфорни печати, са били избирани за една година. В такъв случай техният брой е равен на броя на годините, включени във всяка група поотделно. Вземайки за база пълното число на епонимите за всяка група (и тук трябва да боравим с условни понятия, тъй като точното установяване на броя на годините, а оттам и на епонимите за всяка група е все още непълно), можем да изчислим процента на редовност на родоския внос през отделните периоди както за цялото крайбрежие, така и за отделните центрове (табл. IV).

Сега става ясно, че родоският внос по западния бряг на Черно море не е бил спорадично явление, а резултат на сравнително редовни връзки. Така количеството печати, датирани в последната четвърт на IV в. и първите три четвърти на III в. пр. н. е., са постъпили по крайбрежието в продължение на 30 различни години (16 епонима за I и 14 за II хронологическа група). Още по-редовен е вносът през следващия период: 31 епонима от възможните 40 за тази група (220—180 г.), което прави 77,5%, показват, че посещението на родоски кораби е станало почти постоянно явление.

³⁴ Н. Daicoviciu. Dacia de la Burebista la cucerea romană. Cluj, 1972, p. 11—16 et suiv.

Не е малък процентът и за II в. — 50 за IV група (15 епонима за 30 години) и 52 за V група (22 епонима за 42 години), което е в дисонанс с общото впечатление за намаляване на родоската активност в периода след 180 г. Очевидно, бъдещите разкрития могат да доведат до коригиране на извода за чувствително намаляване на интензивността на родоския внос през този период.

с е м а II. Сборна схема на графиките за дела на отделните центрове и райони от общия родоски внос по крайбрежието (по табл. III). 1 — Одесос; 2 — Калатис; 3 — Истрия; 4 — Добруджа; 5 — Румъния северно от Дунава

Трябва да имаме пред вид, че досега придобитите родоски печати от цялото крайбрежие и вътрешността на Тракия са, очевидно, само малка част от общото количество на родоския амбалаж, внесен в този район. Приблизително 450 родоски амфори (приемаме едно средно количество, като разделяме общия брой на печатите на две) са само една десета част от възможния товар на родоски кораб през тази епоха. И древните автори, и подводните археологически проучвания ни показват, че 3000—5000 амфори е бил нормалният товар на един родоски кораб.³⁵

Ако разделим 450 амфори, с които можем да оперираме в момента, на броя на годините, през които те са били внесени — приблизително около 250, — ако вземем целия хронологически период на родоската търговска активност по крайбрежието или още по-добре около 120, вземайки пред

³⁵ F. Benoit. Architecture navale et tonnage des navires à l'époque hellénistique et romaine. Atti del II Congresso internazionale di Archeologia sotomarine. Bordighera, 1961, p. 347—357.

вид броя на установените епоними — 114 + малък брой за евентуални нови епоними сред количеството непрочетени и неопределени родоски печати, — ще получим в първия случай 1,8, а във втория 3,7 броя родоски амфори годишно, и то за цялото крайбрежие — цифра, която явно е далеч под възможния оптимален брой на годишния родоски внос. Защото съвсем очевидно е, че едва ли родоски кораб ще се е отбивал в съответното пристанище, за да остави 1—2 амфори с вино или зехтин.

Т а б л и ц а IV

*Съотношение между броя на установените епоними
и възможния брой епоними за всяка група, в %*

Местонамиране	I гр.	II гр.	III гр.	IV гр.	V гр.	VI гр.
1. Аполония	—	—	5,00	—	2,38	—
2. Месемврия	1,78	3,63	7,50	6,66	—	3,12
3. Одесос	14,28	9,09	30,00	6,66	14,28	3,12
4. Бизоне	1,78	1,81	—	10,00	2,38	—
5. Калатис	10,71	3,63	15,00	10,00	11,90	—
6. Томи	5,35	—	20,00	6,66	9,52	6,25
7. Истрия	10,71	12,73	50,00	30,00	16,66	9,37
8. Ю. България	—	—	10,00	3,33	—	3,12
9. С. България	—	—	7,50	3,33	—	—
10. Добруджа	1,78	3,63	27,50	23,33	4,76	—
11. Румъния сев. от Дунава	1,78	1,81	32,50	23,33	28,57	6,25
12. Общо за целия район	28,57	25,45	77,50	50,00	52,38	28,12

Всъщност ние сме в състояние да посочим и при това състояние на нещата, че през някои години количеството на внесените родоски амфори е било далеч над така изчисления среден годишен коефициент. Така през годината на Агемах са били внесени 11 амфори (Каталога № 1), по времето на Клеоним — също 11 (№ 70), на Хиерон (№ 64) — 9, на Ксенофан (№ 79) — 8, на Ксенофант — също 8 (№ 80). Така че имайки пред вид сравнително не малкия брой различни епоними, засвидетелствувани върху родоските печати от крайбрежието, можем да се надяваме, че с бъдещите открития на нови родоски печати ще се увеличава възможността за уплътняване на интензивността на родоския внос.

Едно сравнение с родоския внос по Северното Черноморие, направено на табл. V, ни показва, от една страна, по-малкия дял на тракийския

Т а б л и ц а V

*Съотношение между родоските печати от Западното и Северното Черноморие
(в %) ³⁶*

Район	I гр.	II гр.	III гр.	IV гр.	V гр.	VI гр.
Сев. Черноморие	400 — 9,1	470 — 10,8	1900 — 43,1	890 — 20,1	680 — 15,2	60 — 1,7
Зап. Черноморие	44 — 14,6	26 — 8,3	128 — 40,8	50 — 15,9	53 — 16,9	11 — 3,5

³⁶ Данните за Северното Черноморие са взети от Ю. С. Бадальяц. Из истории Боспоро-Родоских. . . , с. 133, табл. II.

бряг на Понта в търговията с Родос, а, от друга, дава възможност за съпоставяне на хода на търговската активност на средиземноморския остров в течение на III—II в. пр. н. е.

Разликата е безспорна. Но едва ли по-голямата активност на Северното Черноморие в търговията с Родос през елинистическата епоха е най-правдоподобното обяснение. От важно значение е обстоятелството, че там археологическите разкопки се водят от много по-продължително време и са в значително по-разгърнати мащаби, което не може да не доведе в крайна сметка и до натрупването на по-голямо количество печати.

Второто сравнение обаче, което може да се направи въз основа на тази таблица, е твърде интересно — еднаквият ритъм на развитието на родоската търговия в двата района, отразено в процентното съотношение на броя на печатите във всяка група въз основа на общия брой на датираните епонимни печати, намерени в двете области. Сходството в някои групи е почти пълно. Така в трета група на 43% за Северното Черноморие отговарят почти 41% за Западното, в пета група — съответно 15,2% при Северното и почти 17% за Западното. Съществуват обаче и известни разлики. Така в първата фаза на развитието на родоската търговия Западният Понт има преимущество, което се изразява с 5,5% повече. Очевидно е, че проникването на Родос на черноморските пазари е започнало от Западното Черноморие и е продължило постепенно на север.

Този извод може да се потвърди, ако разгледаме родоския внос по Северното Черноморие по-детайлно. Така например ранният родоски внос в Олбия (и в първия, и във втория период — края на IV в. — първите три четвъртини на III в. според датировките на съветските учени) надвишава повече от два пъти този в района на боспорските градове,³⁷ а в самата Олбия процентът на печатите от първия период, сравнен с този на общото количество на датираните епонимни печати, намерени там, прави 12,2 — приблизително колкото в Томи например.

Трудно е да се предложи точна дата за началото на родоския внос в Черноморието, като се има пред вид, че в определянето на общата хронология на родоското амфоропечатане тъкмо началото предизвиква най-много спорове. Специално за Западното Черноморие, струва ми се, че не бива да отминаваме без внимание годината 305/4 пр. н. е., когато Лизимах изпратил на обсадения от Деметрий Полиоркет Родос 40 000 медимни ечемик и толкова пшеница.³⁸ Нямаме основание да твърдим с пълна сигурност, че това количество е било изнесено чрез пристанищата на западнопонтийските градове, но в този факт можем да видим косвено свидетелство за добри отношения между Родос и Тракия въобще. Едва ли може да се приеме като правдоподобно твърдението, че това е личен щедър подарък от страна на Лизимах³⁹ и че той е бил направен безвъзмездно само за да уязви своя противник. Очевидно, владетелят на Тракия е имал съображения, за да поддържа добри отношения с Родос, и в тия съображения ние сме склонни да виждаме наличието на зараждаща се търговска активност от страна на Родос към Тракия въобще и по-специално към нейното понтийско крайбрежие. Не бива да пренебрегваме факта, че тъкмо по това време и малко по-рано Лизимах се е настанил по западнопонтий-

³⁷ Ю. С. Бадальянц. Пак там.

³⁸ Вж. за този факт у Хр. М. Данов. Из древната икономическа история..., 213.

³⁹ Хр. М. Данов. Пак там.

екото крайбрежие и поддържал своето влияние там с цената на всички средства. Още едно съображение в полза на западнопонтийското произхождение на Лизимаховия дар е слабото му влияние по егейския бряг на Тракия.⁴⁰ За това свидетелствува и фактът, че по време на войната на Лизимах с останалите диадохи по време на битката в Ипсос през 301 г. пр. н. е. една войска от 12 000 пехотинци и 5000 конника, изпратена му от Касандър, е трябвало да се натовари на кораби не в някои от североегейските центрове, а в пристанището на Одесос.⁴¹

Що се отнася до финалната фаза, и в двата района се забелязва твърде чувствително спадане на родоската активност. Определянето на крайната дата на родоското амфоропечатане не е по-леко, отколкото определянето на неговото начало. Обстоятелството, че и по Западното, и по Северното Черноморие броят на родоските печати от края на II в. и нач. на I в. пр. н. е. е спаднал до почти еднакво ниска граница, показва, че причините трябва да се търсят общо за двата района — вероятно в промененото политическо положение в Черноморския басейн с встъпването на политическата сцена на Митридат VI Евпатор.

Интересна база за сравнение с други центрове, търгували с Родос, ни предоставя проследяването на родоските печати с отбелязан месец върху тях (табл. VI). Въпросът за целта на отбелязването на месеца от родоския календар върху амфорните печати все още не е намерил своето окончателно

Т а б л и ц а VI

Разпределение на печатите с означен месец от родоския календар

Месеци	Аполония	Месемврия	Одесос	Бизоне	Калатис	Томи	Истрия	Ю. България	С. България	Добруджа	Рум. сев. от Дунава	Общо	
												бр.	%
Ἀγριάνιος	—	2	8	2	4	1	14	1	—	4	13	49	19,2
Ἀρταμίτιος	—	—	9	1	—	3	9	—	—	1	5	28	11,0
Βαδρόμιος	—	2	2	—	1	—	—	—	—	3	1	9	3,5
Δάλιος	1	1	3	—	2	3	14	—	—	—	6	30	11,8
Διόσθυος	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	0,8
Θεόμοφοριος	—	1	2	1	1	1	5	—	—	4	2	17	6,7
Θευδαίσιος	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	3	1,2
Καρνεῖος	—	2	—	—	—	1	2	—	—	1	3	9	3,5
Πάναμος	1	1	7	—	3	2	10	1	—	4	11	40	15,7
Πάναμος δευτέρος	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2	—	5	1,9
Πεδαγείτνυος	—	1	—	—	1	—	1	—	1	1	—	5	1,9
Σμίνδιος	—	—	5	—	5	1	5	—	2	1	8	27	10,6
Υακίνθιος	—	1	6	—	2	2	9	1	—	5	5	31	12,2
Всичко	2	11	45	4	20	15	70	4	3	26	55	255	100

⁴⁰ Хр. М. Данов. Към историята на Беломорска Тракия през еллинистическата епоха. ИПр., III, 1946—1947, кн. 2, с. 133—139.

⁴¹ Diod., XX, 112.

разрешение.⁴² Материалът от Западното Черноморие едва ли може да внесе нещо съществено в изясняването на този проблем. И тук, както и в останалите места динамиката на годишната продукция на Родос е еднаква — най-активно са изготвяни амфори през месеците *Ἀγρίαιος*, *Ἀρταμίτιος*, *Δάλιος*, *Πάναμος*, *Υακίνθιος*, *Σμύνδιος*.⁴³

Извършеният анализ на родоските амфорни печати, намерени по западното черноморско крайбрежие, показва, че началото на търговските връзки с о-в Родос трябва да се постави в последното десетилетие на IV в. пр. н. е. След едно спадане на неговата активност Родос засилва вноса си, който достига най-високия си връх в самия край на III в. и първите две десетилетия на II в. пр. н. е., когато той фактически измества Тасос от пазарите на Западния Понт. Едно съпоставяне с известните досега тасоски печати показва, че преди 220 г. пр. н. е. господството на Тасос на западнопонтийския пазар е неоспоримо — 640 тасоски печата за периода 320 г. — средата или третата четвърт на III в. пр. н. е. срещу 72 епонимни родоски печата от I и II период на неговото амфоропечатане, които се вменят в същите хронологически рамки.⁴⁴ Но Родос не е можал да господствува самостоятелно в този район. На пазарите на западнопонтийските градове се появява продукцията на Синопе, и то твърде чувствително, особено в по-северно разположените центрове като Истрия и Калатис. В последния град синопските амфорни печати достигат значителното количество от 537 броя.⁴⁵ Съпоставянето обаче между родоския и синопския внос не би могло да се извърши без специално проучване на синопските амфорни печати, намерени по западнопонтийското крайбрежие, което очевидно трябва да бъде задача на друго изследване.

Значителна част от внесената родоска продукция (28,55% от всички родоски печати) е намирала пласмент чрез западнопонтийските центрове във вътрешността на тракийските земи. Установяването на пътищата на проникване на тази продукция сред траките от вътрешността на страната (на юг и на север от Дунава) би могло да се извърши обаче само паралелно с другите стоки, които са били обект на търговията на градовете от Западния Понт. Това, което трябва да се подчертае, е значително по-големият дял на северните райони — Добруджа и земите, разположени северно от Дунава. Ако отделим намеренията във вътрешността на Тракия печати като отделна група — 249 печата, — то 56,62% от тях произхождат от земите северно от Дунава, 35,34% — от Добруджа и останалите — от Северна и Южна България.

⁴² Вж. по този въпрос последно у Д. Б. Шелов. Керамические клейма из Танаиса. . . , с. 14—15.

⁴³ Д. Б. Шелов. Пак там, с. 11—14.

⁴⁴ М. L a z a r o v. Le commerce de Thasos avec la côte thrace du Pont à l'époque preromaine. Actes du IIe Congrès International de Thracologie. Bucarest (sous presse).

⁴⁵ Вж. публикациите у V. C a n a r a c h e. Importul amforelor, p. 87—188 за Истрия и у M. C r a m a t o r o l, Gh. P o e n a r u B o r d e a. Amphora Stamps., p. 180—228 и посочената на стр. 131 по-ранна литература за публикации на синопски печати от Калатис.

КАТАЛОГ

В каталога са включени всички публикувани родоски амфори и амфорни печати, намерени на територията на България и Румъния. При описанието на печатите са използвани само двата основни елемента на легендата — името на епонима и името на фабриканта, като са изпуснати признаци като предлога «ἐπὶ» или титулатурата. Емблемата е отбелязвана само в случаите, когато тя не е обикновената за кръглите родоски печати — цвят на нар.

Броят на печатите за всеки отделен център е означаван с броя на номерата в съответната публикация. Бележки и корекции на неправилно прочетени или определени печати са направени в края на каталога, като препратката се посочва със звездичка вдясно горе над номера на публикацията.

При датирането на печатите е посочвано само последното изследване, което обема изказваните преди това мнения. В отделни случаи, където е било необходимо и възможно, са изказвани и наши съображения.

СЪКРАЩЕНИЯ, ИЗПОЛЗВАНИ В КАТАЛОГА

А. Кирилица

- Ангелов = Н. Ангелов. Културни пластове преди изграждането на двореца. Сб. Царевград Търнов, I, С., 1973, с. 266—269.
- Ал. — Бал. 1 = А. Алексиева. Амфорни печати от Бургаския музей. ИНМ Бургас, I, 1950, с. 44—51.
- Ал.-Бал. 2 = А. Балканска. Новооткрити амфорни печати във Варна. Археология, IV, 1962, кн. 4, с. 61—65.
- Бад. = Ю. С. Бадальянц. Хронологическое соответствие имен эпонимов и фабрикантов на амфорах Родоса. СА, 1976, кн. 4, с. 32—41.
- Бадальянц, 73 = Ю. С. Бадальянц. Дополнительные и «курсивные» клейма на амфорах эллинистического Родоса. ВДИ, 1973, 4, с. 48—64.
- Брашински = И. Б. Брашинский. V. Canache. Importul amforelor stampilate la Istria. ВДИ, 1959, 2, с. 183—188.
- Вн. = Археологически музей Варна, инв. №
- Кон. = Археологически музей Констанца, инв. №
- Лаз. 1 = М. Лазаров. Антични амфори (VI—I в. пр. н. е.) от Българското Черноморие. ИНМВ, IX (XXIV), 1963, с. 3—52.
- Лаз. 2 = М. Лазаров. Амфорните печати от Одесос. ИНМВ, X (XXV), 1974, с. 19—58, №№ 46—103.
- Лаз. 3 = М. Лазаров. Непубликувани антични амфори и амфорни печати от Българското Черноморие. ИНМВ, XI (XXVI), 1975, с. 128—136, №№ 10—20.
- Миков = В. Миков, Н. Джамбазов. Деветашката пещера. С., 1960, с. 173.
- Мир. = М. Мирчев. Амфорните печати от музея във Варна. С., 1958.
- Попов = Ж. Попов. Амфорни печати от античния град Кабиле. Археология, IX, 1967, кн. 3, с. 46—49, № 9.

- Тан. = Н. Танчева. Печати и графити върху амфори от Кабиле. Археология, XVII, 1975, кн. 3, с. 23—30, № 12—14, 17.
- Т. Ив. = Т. Иванов. Антична керамика от некропола на Аполония. Сб. Аполония. С., 1963, с. 65—273, № 770, 771, 871-а.
- Тон. 1 = М. Мирчев, Г. Тончева и Д. Димитров. Бизоне-Карвуна. ИВАД, XIII, 1962, с. 37—42, № 20.
- Тон. 2 = Г. Тончева. Некрополът край светилището на Херос Карабазмос в Одесос. ИНМВ, X (XXV), 1974, с. 291—300, № 1—35.
- Чангова = Й. Чангова. Разкопки на Ловешката крепост. Археология, VIII, 1966, кн. 2, с. 32—41.
- Шел. = Д. Б. Шелов. Керамические клейма из Танаиса III—I веков до н. э. М., 1975.

Б. Латиница

- P. Alex. = P. Alexandrescu. Necropola tumulara. Histria, II 1966, p. 133—294.
- A. Atan. = A. Atanasiu. Descoperirea unor amfore grecești în județul Jalomița în anii 1960—1961. Rev. muzeelor, 1968, 2, p. 162—163, fig. 1—3.
- Al. Barnea = Al. Barnea. Descoperiri arheologice noi în preajma cetății Dinogetia. SCIVA, 25, 1974, 1, p. 509, fig. 4₂.
- I. Barnea = I. Barnea. Date noi despre Axiopolis. SCIV, 11, 1960, 1, p. 72, № 1—2.
- Baumann = V. Henrich Baumann. Considerații asupra importului de amfore grecești în Nordul Dobrogei. Peuce IV, 1975, p. 29—47, № 1—31.
- Call. 1 = Th. Sauciuc-Săveanu. Raports préliminaires sur les fouilles. Dacia, I, 1924, p. 108—165.
- Call. 6 = Th. Sauciuc-Săveanu. Dacia V—VI, 1935/36, p. 290—304.
- Call. 7 = Th. Sauciuc-Săveanu. Dacia VII—VIII, 1937/40, p. 354—370.
- Can. = V. Canarache. Importul amforelor șampilate la Istria București, 1957
- Cant. 1 = G. Cantacuzino. Timbres amphoriques trouvés à Callatis. RHSEE, 1935, p. 298—313.
- Cant. 2 = G. Cantacuzino. Nouveaux timbres amphoriques trouvés à Callatis. Dacia, V—VI, p. 321—327.
- Con.-Mus. = N. Conovici și Cr. Mușeteanu. Cîteva torți șampilate de amfore elenistice din județul Jalomița și Sud-Vestul Dobrogei. SCIVA, 26, 1975, 4, p. 541—550.
- Dac. = M. Gramatopol and Gh. Poenaru Bordea. Amphora Stamps from Callatis and South Dobrudja. Dacia, XIII, 1969, p. 127—282.
- Delos = V. Grace. Timbres amphoriques trouvés à Delos. BCH, LXXVI, 1952, p. 514—540.
- Glod. = I. Glodariu. Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană. Cluj, 1974, Le catalogue des amphores, p. 181—202, Nn. 1—117.
- Grace, Koroni = V. Grace. Notes on the Amphoras from the Koroni Peninsula. Hesperia, XXXII, 1963, p. 319—334.
- Grace-Savv. = V. Grace, M. Savvatiannou-Petropoulakou. Les timbres amphoriques grecs. Exploration archéologique de Délos, XXVII, Paris, 1970, p. 277—382, № E—E₄₉.
- Gr.-Bor. = M. Gramatopol și Gh. Poenaru Bordea. Amfore șampilate din Tomis. SCIV, 19, 1968, 1, p. 41—61.
- C. Icon. = C. Ionomu. Cercetări arheologice la Mangalia și Neptun. Pontica I, 1968, p. 235—268.
- Ness. = M. Lazarov. Timbres amphoriques de Nessébre. Nesebre, II (sous pres.)
- N. Ion. = N. C. Ionescu. Cîteva toarte de amforă șampilate descoperite în apropierea troesmisului. Pontica III, 1970, p. 361—363, № 1—5.
- Par. = V. Părvan. Histria VII. Academia Română. Memorie Sec țiunii Istorice, Serie III, II, Mem. I. București, 1924, p. 32—33.
- Popeea = Al. Popeea. Cîteva toarte de amfore șampilate descoperite la Medgidia. SCIV, 18, 1967, 3, p. 511.
- Rosetti = D. V. Rosetti. Santierul arheologic Cetățeni (r. Muscel, reg. Arges), MCA, VIII, 1962, p. 86, fig. 7₂.
- Taf. = O. Tafrali. Noi achizițiuni ale Muzeului de antichități din Iași. AArh. II, 1930, 4, p. 29—32.
- D. Tud. = D. Tudor. Răspîndirea amforelor grecești șampilate în Moldova, Muntenia și Oltenia. Arh. Moldovei, V, 1967, p. 37—79, № 1—139.

Цели или фрагментирани родоски амфори. Съответствия между епоними и фабриканти

№ по- ред	Печати		Дата	Тип на амфората	Местонамиране	Публикация	Паралели	Каталог
	епонимен	фабрикантски						
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Ἀγέστρατος	Ἀγαθοκλῆς	220—180	II	Провадия	—	Бад., с. 39	а—3; в—1
2	Ἀγριος	Εὐφρονος	331—275	I	Одесос	Ал.—Бал. 2, 2	Бад. с. 38	б—1
3	Ἀριστόδαμος	Θιάσων	220—180	II	Калатис Спанцов	Дас. 698, 699 Glod. 94 (-Cap., p. 223)	Бад. с. 39	а—25; в—60
4	Ἀρίστων	Ἑρμῶν	220—180	II	Одесос	Мир. 88, 89	Бад., с. 39	а—32; в—45
5	Εὐφρανорίδας	Ἀξίος	331—275		Томи	Gr.—Bor. 50	Бад., с. 38	б—2
6	Πυθόδωρος	Διοκλείας	180—150	II	Малкочи, район Тулча	Bauman, № 8 (Cap., p. 377)	Бад., с. 40	а—90; в—34а
7	Τιμόδικος	Нечетлив	150—108	III	Кумпана, район Констанца	Непубликувана		а—102
8	Липсва дръжката	Δαμοκλῆς	220—180	III	Налбант, район Тулча	Bauman, 18		в—29
9		Ἡερακλείτος	220—180	II	Калараш	A. Atan., fig. 2		в—52
10	Нечетлив	Нечетлив		II	Черно море, в района между нос Емине и Несебър	Лаз. 1, 195	—	—
11	Нечетлив	Нечетлив		III	с. Хотница			
12	—	—			Протородоска	Черно море, в	Лаз. 1, 215	
13	—	—	I		района на Созопол			
13	—	—	I		Черно море, в района между нос Емине и Несебър	Лаз. 1, 195		
14			I		Енисала, район Тулча	G. Simeon, p. 109 fig. 26		
15	—	—			В погребене	Bauman, № 13		
16			II		Протородоска район Тулча Попешти, район Букурещ	R. Vulpe, MCA, III, p. 238, fig. 7.		

а) Родоски емонимни печати

№ по- ред	Съдържание на печата	Дата	Месам- брия	Одесос	Бизоне	Калатис	Томи	Истрия	Тракия	Всич- ко
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	^ρ Αγέμαχος Шелов. Та- наис, 29	220—180	—	Мир. 81,82	—	Дас. 696	Gr.—Bor. 33	Сап. 534, 535	Кабиле Попов, 9 Костинещи Дас. 1139 1140 Синое, Сап. 503 Меджидия Рорееа, 1	11
2	^ρ Αγέστρατος I Отличава се от по-късния си съимен- ник по типа на дръжката	331—275	—	Лаз. 2, 46, 47 Тон. 2, 14, 15 Ал. Бал. 2, 4*	—	—	—	—	—	5
3	^ρ Αγέστρατος II Grase- Savv., E ₄₅	220—180	—	—	—	—	Gr.—Bor. 34	Сап. 536 537	Провадия	4
4	^ρ Αγήμων Grase, Koroni, p. 324	331—275	—	—	—	Call. 7, 40 Дас. 697	—	—	—	2
5	^ρ Αγλώκριτος Шелов. Танаис, с. 30	275—220	—	Мир. 83	—	—	—	—	—	1
6	^ρ Αγριος Grase- Savv., p. 301, n 1	331—275	—	—	—	Дас. 700	—	—	—	1
7	^ρ Αθανόδοτος Шелов.	220—180	—	—	—	—	Gr.—Bor., 35	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Танаис, с. 30									
8	Αἰνεσίδαμος I Шелов. Танаис, с. 31. Отделяме го по типа на дръжката и стила на надписа	331—275	—	Мир. 84, Тон. 2, 16, 17, 18	—	—	—	Can. 538, 539*	—	6
9	Αἰνεσίδαμος II Шелов. Танаис., с. 31	220—180	—	Мир. 85, 119* Лаз. 2, 48, 49	—	—	—	Can. 508	—	5
10	Αἰγήτωρ Grase, Delos, p. 528	220—180	Ness. 28		—	—	—	—	Кръшани Con.—Mus. 2	2
11	Αἰσχίνας Шелов. Танаис, с. 31	150—108	—	Лаз. 2, 50	—	—	—	Can. 509 540	Стойнеши D. Tud. 11	4
12	Αἰσχυλίνος Grase- Savv., p. 293	180—150	—	—	Мир. 86	—	—	—	Ман. тепе Ал. Бал. 1, 8	2
13	Ἀλεξιάδας Шелов. Танаис, с. 32	150—108	—	—	—	—	Gr.—Bor. 36, 37	Can. 541	Трезмис N. Ion. 3 Търчени D. Tud. 114*	5
14	Ἀλεξίμαχος Шелов. Танаис, с. 33	180—150	—	Тон. 2, 19	—	—	—	Can. 542, 543	—	3
15	Ἀνάξανδρος Шелов. Танаис, с. 33	150—108	—	—	Лаз. 3, 10	Call. 7, 25	Gr.—Bor. 38, 39	—	—	5
16	Ἀναξίβουλος	220—180	—	—	—	—	Gr.—Bor., 40	Can. 544	—	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Шелов Танаис, с. 33									
17	² Ανδρίας Шелов. Танаис, с. 34	150—108	—	—	—	Дас. 703	—	—	—	1
18	² Ανδρόνικος Бад., ВДИ, 1976, с. 40	150—108	—	—	—	—	—	—	Аполония Т. Ив., 771 Стоянещи Tud. 12, 13*, 14	4 1
19	² Αντιλέων Grace- Savv., p. 301, n. 2	331—275	—	—	—	Дас., 704	—	—	—	1
20	² Απολλώνιος Grace- Savv., E ₁₇	108—80	—	—	—	—	—	—	Мънъстиря Glod. 63-a	1
21	² Αρατοφάνης I Шелов. Танаис, с. 35	200—180	—	—	—	Дас., 705	Gr.—Bor., 41	Can., 545	Стоянещи D. Tud. 15 Синое, Can. 546	5 1
22	² Αρίστακος Шелов. Танаис, с. 37	150—108	—	—	—	Дас., 707	—	—	—	
23	² Αρισταίδας II Grace- Savv., p. 291	220—180	—	—	—	—	—	Can., 547	Късчиоареле Glod., 22-a Стоянещи D. Tud. 16	3 2
24	² Αριστογένης Шелов. Танаис, с. 39	150—108	—	—	—	—	—	—	Стоянещи D. Tud., 17, 18	2
25	² Αριστόδαμος Шелов. Танаис,	200—180	—	—	—	Дас., 710	Gr.—Bor. 42, 43	—	Чюря D. Tud., 2	5 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	с. 40								Спанцов Glod. 94	
26	^α Αριστόμαχος Шелов. Танаис, с. 41	108—80	Ness.27	—	—	—	—	Can. 548	—	2
27	^α Αριστομβροτίδας Шелов. Танаис, с. 41	150—108	—	—	—	—	—	—	Стоянеши D. Tud. 19	1
28	^α Αριστομένης Grase- Savv., E ₃₉	108—80	—	—	—	—	—	Can. 549	—	1
29	^α Αριστόπολις Шелов. Танаис, с. 42	150—108	—	—	—	—	—	Can. 729*	—	1
30	^α Αριστοφάνης		—	—	—	—	—	Can. 550	—	1
31	^α Αριστράτος Шелов. Танаис, с. 42	150—108	—	—	—	—	—	—	Стоянеши D. Tud., 20	1
32	^α Αρίστων Шелов, с. 43	200—180	—	Мир. 88, Тон. 2, 23	—	—	—	Can. 551	Стоянеши D. Tud., 21, 22*	5
33	^α Αρμόσιλας Шелов. Танаис, с. 43	275—220	—	—	—	Дас., 712	—	—	—	1
34	^α Αρχέμβροτος Известни са двама епо- ними с това име — от V и от VI	150—108	—	—	—	—	Gr.—Bor., 44	—	Зимнич D. Tud. 127	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	период. Grase, Delos, p. 529									
35	^α Αρχεστρατος Gaertg., Rhodos, 88	ок. 100	—	—	—	—	Gr.—Bor., 45	—	—	1
36	^α Αρχίδαμος Grase, Delos, p. 529	220—180	—	—	—	—	—	Can. 553	—	1
37	^α Αρχοκράτης Шелов. Танаис, с. 46	220—180	—	—	—	—	—	Can. 554— 556*	Аполония Т. Ив. 770 Синое; Can. 552* 554—2 бр.	7
38	^α Αστυμήδης Шелов. Танаис, с. 47; известни са трима епоними с това име— от II, IV период и средата на I в. Прием- аме втория по шрифта	170—150	—	—	—	—	—	Can. 557	Ловеч Чангова* Четъцени Glod., 25 ₁₀	3
39	^α Αυτοκράτης Шелов. Танаис, с. 48	180—150	—	—	—	Call. 7, 23, Dac. 714	—	—	Синое, Can. 558	3
40	Γόργων Шелов. Танаис, с. 49	150—108	—	—	—	—	Gr.—Bor., 46	Can. 513, 514, 559		4
41	Δαμαίνετος Шел., 49	180—150	Ness.29	—	—	—	—	Can. 560	Четъцени Glod. 25 _{18,19}	4
42	Δαμόθεμις Delos, p. 530	220—180	—	—	—	—	Gr.—Bor. 47	—	Бая де Фиер D. Tud. 121	2

Продължение 5										5
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
43	Δαμοκλήδ Бад., с. 39	220—180	—	—	—	—	—	Can. 561, P. Alex. XXVI ₁₈	Синое, Сал. 562	3
44	Δαμοκράτης II Шел., 50	108—80	—	—	—	—	Gr.—Bor. 48	—	—	1
45	Δάμων Delos, 529	180—150	—	—	—	—	—	Can. 563	—	1
46	Δηξίτανας II	—	—	—	—	Dac. 716*	—	—	—	1
47	Διονύσιος Grace- Savv., 299, п. 3	220—180	—	—	—	—	—	Can. 733* —2 бр.	—	2
48	Ἐπίχαρμος Шел., 51	нач. III в.	—	—	—	Dac. 717	—	Can. 736	—	2
49	Ἐστιеῖος Шел., 51	150—108	—	Мир. 91*	—	—	—	—	—	1
50	Εὐάγων Шел. 52	150—108	—	—	—	Dac. 718	—	—	—	1
51	Εὐδαμος Шел., 52	180—150	—	—	—	—	—	Can. 565	Стоянещи D. Tud. 24 Търчане D. Tud 117 Сев. Добруджа Baumann, 5	4
52	Εὐκράτης	—	—	—	—	—	Gr.—Bor. 49*	Can. 566*	—	2
53	Εὐφράγων II Шел. 53	180—150	—	—	—	—	—	—	Стоянещи, Tud. 25 Зимнич, Tud. 130	2
54	Ἐχέβουλος Бад. 40	108—80	—	Мир. 90* Вн. 5163	—	—	—	—	—	2
55	Ζηγύδοτος Grace- Savv., E ₂₇ , п. 299, п. 3	108—80	—	—	—	—	—	—	Кръшани Соп.—Муш., 8	1
56	Ἡραγόρας Шел. 54	180—150	—	—	Мир. 92	Dac. 736*	—	—	—	2
57	Θεαῖδητος Бад. 39	220—180	—	—	—	—	—	—	Веселие, Ал. — Бал. 1, 6, Гарван, Glod. 48-а Чюря, Tud. 6	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
58	Θέμαντες	—	—	Лаз. 2, 51	—	—	—	—	—	1
59	Θέστωρ Шел. 55	220—180	—	Мир. 94	—	—	—	—	—	2
60	Θεόδωρος Grace, Delos, 529	275—220	—	Лаз. 252 Мир. 95	—	—	—	—	Костинещи, Dac. 1141	2
61	Θευφάνης Шел. 55	275—220	—	—	—	—	—	—	Рунку, Glod. 87	1
62	Θρασύδαμος Бад. 39	275—220	—	Мир. 96	—	—	—	Can. 567	—	2
63	Ἰασικράτης Шел. 55	225—220	—	—	—	—	—	Can. 568	—	1
64	Ἰέρων I Шел. 55	200—180	Ness. 30	—	—	Call. 6, 43 Dac. 721	—	Can. 519 569	Стоянещи, Tud. 26, Синое, Can. 570, 571 С. Добр. Бауман, 4	9
65	Καλλικράτης II Шел. 56	200—180	—	Мир. 97 Тон. 2, 25	—	—	—	Can. 520 572, 680*	Стоянещи, Tud. 27	6
66	Καλλικρατίδας II Grace—Savv. p. 295	220—180	—	Тон. 2, 9	—	Tafr. 2, 13	Gr.—Bor. 51, 52	Can. 521	Остров, Сон.—Mus., 23 Турну Северин Glod., 111	7
67	Κλέαρχος Delos, 529	275—220	—	Лаз. 2, 53	—	—	—	—	—	1
68	Κλειτόμαχος Шел. 59	220—180	Ness. 31	—	—	—	—	Can. 573	—	2
69	Κληρυκράτης Шел. 58	200—180	—	Мир. 99	—	—	—	—	Деветаки, Миков	2
70	Κλεώνυμος Delos, p. 529, Бад. 39	220—180	—	Лаз. 2, 54 Тон. 2, 50	—	—	—	Can. 574 —578, 580	Българово Ал.—Бал. 1, 7 Меджидия Al. Порееа, 6 Хаманджия, Can. 579	11
71	Κληγόστρατος Шел. 59	150—108	—	—	—	—	—	—	Ваду Сапут Glod. 113 Попеши, Glod. 79a	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
72	Κρατίδας Бад. 39 Grace—Savv., p. 294	200—180	—	—	—	—	—	—	Стоянещи, Tud. 28 Аксиополис I. Barnea	1
73	Λαφείδης Шел. 60	150—108	—	Мир. 100	—	—	—	Сap. 581	Стоянещи, D. Tud., 29, 30	4
74	Λεοντίδας Шел. 60	150—108	—	—	—	—	—	Сap. 582	—	1
75	Μυτίων Шел. 61	275—220	—	—	—	Icon. 3	—	Сap. 522	—	2
76	Νικάσαγόρας Шел. 61	220—180	—	—	—	—	—	—	Стоянещи, D. Tud. 37—39 Четънци, Rosseti, p. 86	4
77	Νίκων Шел. 62	331—275	—	—	—	Dac. 725*	—	—	—	1
78	Εεγόστρατος Шел. 63	275—220	Ness. 35	—	—	—	—	Сap. 583*, 584	—	3
79	Εεγοφάνη II Шел. 63	220—180	—	Мир. 102, 103, 149* Лаз. 2, 55	—	—	—	Сap. 585	Стоянещи, D. Tud. 40 Тополог, Baumann, 28 В. Търново Ангелов, 3*	8
80	Εεγόφαντος Шел. 64—65—към 180 г.	180—150	—	Мир. 104	Мир. 105	—	—	Сap. 524 525, 586 —2 бр. 681*	Костинещи Dac. 1144	8
81	Εεγοφών Шел. 65	200—180	—	—	—	—	—	Сap. 587	Чюря, Tud. 7*	2
82	Παυσανίας I Шел. 66	331—275	—	Мир. 106, 107	—	—	—	—	—	2
83	Παυσανίας II Шел. 66	180—150	—	—	—	—	Gr.—Bor. 53	Сap. 588	Стоянещи D. Tud. 41 Трезмис N. Ion. 1	4
84	Πεισίстрато Шел. 66—	180—150	—	—	—	Dac. 726	—	—	Синое, Сap. 589	5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	11
	67—към 170 г. пр. н. е.								Стоянещи D. Tud. 42, 43 Четъци Glod. 25 ³⁸	
85	Πολυκλής	331—275	—	Мир. 108 Тон. 228	—	—	—	Can. 746*	—	3
86	Πολυκράτης Delos, p. 530; Grace — Savv., p. 293	331—275	—	—	—	—	—	Can. 590 591	Стоянещи D. Tud. 44	3
87	Πολύχαρμος		—	—	—	Dac. 727	—	—	—	1
88	Πρατοφάνης; Шел. 69	220—180	—	Мир. 109—111	—	—	—	—	—	3
89	Πυθογένης; Шел. 69	180—150	Ness. 32	—	—	—	—	Can. 592	—	2
90	Πυθόδωρος Шел. 70	180—150	—	—	—	—	—	Can. 526, 527	Малкочи, Baumann, 8 Стоянещи Tud. 45 Четъци, Glod. 25 ³⁹	5
91	Σιμυλίνο; Бад. 39	275—220	Ness. 33	—	—	—	—	—	—	1
92	Σύμμαχος; Бад. 39	220—180	—	—	—	—	—	Can. 594	Аполония, Лаз. 3, 12	2
93	Σώδαμος; Шел. 70— в края на периода	275—220	—	Тон. 2, 4	—	—	—	Can. 595	—	2
94	Σωκράτης; Шел. 70	150—108	—	Мир. 113	—	—	—	—	Кръшани, Con.—Mus. 3 Стоянещи Tud. 46	3
95	Σωσικλής Бад. 39	275—220	—	—	—	—	—	Can. 596, 658, 660*	Черна вода, I. Varnea, 2	5
96	Σώστρατος; Шел. 71	275—220	—	—	—	—	—	Can. 747*	Синое, Can. 703* Хаманджия,	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
97	Σωχάρης Grace— Savv., p. 293	331—275	Ness. 34	Лаз. 2, 56	—	—	—	—	Can. 597 Синоε, Can. 593	2
98	Τεισάμενος; Шел. 72	150—108	—	—	—	—	—	—	Стойнеши, Tud. 48, 49	2
99	Τίμαρχο	331—275	—	Мир. 114; Лаз. 2, 58, 59	—	—	—	Can. 598, 599	Костинеши, Dac. 1152*1153*	7
100	Τίμασαγόρας Шел. 73	220—180	—	Мир. 115	—	Dac. 730	—	—	Меджидия, Рорееа, 7, 8 Българово, Лаз. 3, 13 Синоε, Can. 600, 601	7
101	Τίμασίθεος	—	—	Лаз. 2, 57	—	Dac. 731	—	—	—	2
102	Τιμόδικος Шел. 74	150—108	—	—	—	Call. 7, 24	—	Can. 602	Кумпана, Кон. 4624	3
103	Τιμόθεος Шел. 75	150—108	—	Лаз. 2, 60	—	—	—	—	Стойнеши, Tud. 50, 51	3
104	Τιμοκλείδας Бад. 38	331—275	—	Мир. 116, Лаз., 2, 61 Тон. 2, 7	Мир. 93*	—	—	—	—	4
105	Τιμοκλής II Шел. 76	150—108	—	Лаз. 2, 62	—	—	—	—	—	1
106	Τιμοστράτος	—	—	—	—	—	—	—	Въръшти, Glod. 115	1
107	Τιμούρροδος Шел. 76	180—150	—	—	—	—	Gr.—Bor. 54	—	Синоε, Can. 603	2
108	Φιλόδαμος	220—180	—	Лаз. 2, 63	—	—	—	Can. 529	Синоε,	3

Продължение 10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
109	Delos 530 Φιλοκράτης Grace— Savv., E ₃₃ p. 293	108—80	—	—	—	—	—	—	Can. 604 Кабиле, Тан. 12	1
110	Φιλωνίδας Grace— Savv., p. 293, n. 1	331—275	—	—	—	—	Gr.—Bor. 55	Can. 605	—	2
111	Φωκίων Шел. 77	—	—	—	—	Дас. 733	—	—	—	1
112	Χαρμοκλῆς Шел. 77	275—220	—	—	Мир. 117	—	—	—	—	1
113	Χρυσάωρ Шел. 77	108—80	—	—	—	—	—	Can. 606	—	1
114	Χρυσόστρατος Grace— Savv., p. 301 Нечетливи	331—275	—	—	—	—	Gr.—Bor. 56	—	—	1
			Ness. 36	Мир. 118 112 Лаз. 2, 64 65, 66, 67 Вн. 5165		Call. 1, 4, Gr.—Bor. 57—59	Gr.—Bor. 57—59	Can. 672, 682—687, 689, 695, 704, 706, 707	Кръсани, Glod. 37a Попеши Glod. 79в Синое, Can. 693 Стойнеши, Tud. 33, 35, 52, 55—58 Чюря, Tud. 129 Четънци, Glod. 25 ₃₀	47
В с и ч к о			10	69	6	41	26	93	122	36 ⁷

б) Родоски епонимо-фабрикански печати

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	"Αγριος + Εὐφρονος Grace— Savv., p. 301, n. 2 Grace, Stamped Wine, p. 141	331—275	—	Ал.—Бал. 2. 2*	—	Дас. 698, 699	—	—	—	3
2	Εὐφρανорίδας + "Αξιος Бадальянц, 1973, с. 57, табл. I _{1a} Бад. 38	331—275	—	—	—	—	Gr.—Bor., 50	—	—	1
В с и ч к о		—	—	1	—	2	1	—	—	4

в) Родоски фабрикантски печати

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	ᾠΑγαθοκλῆς	220—180 Шел. 81	—	Лаз. 2, 68	Мир. 120	—	Gr.—Bor. 61	Сап. 607— 2 бр. 608—2 бр.	Костинеци Дас. 1145 Мошнени Дас. 1175 Провадия	10
2	ᾠΑγάθων	—	—	—	—	Дас. 742, 743	—	—	—	2
3	ᾠΑγήμων	—	—	—	—	Дас. 745	—	—	—	1
4	ᾠΑγοράναξ Grace— Savv., E ₄ —2 пол. на на III в.	220—180 Бад. 39	—	Лаз. 2, 69, 70	—	—	—	Сап. 610	Синое, Сап. 609, 700* Хаманджия, Сап. 611	6
5	Αἰνέας	220—180 Шел. 82	—	—	—	Дас. 701*	—	Сап. 504— 506	Синое, Сап. 507	5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6	Ἀμύντας Бад. 39	220—180 Шел. 83	—	—	—	—	—	Сap. 612, 613	Стойнеши, D. Tud. 68	3
7	Ἀντίγονος Шел. 80, 84—85	220—180 Бад. 39	—	Мир. 121	—	—	—	Сap. 510, 511	Меджидия Al. Poreea, 2	4
8	Ἀντίμαχος Кадуцей	220—180 Шел. 85	—	Тон. 2, 20	—	—	Gr.—Bor. 62	—	—	2
9	Ἀπολλώνιος	220—180 Шел. 86	—	—	—	Dac. 746	—	—	Изгрев, Ал.—Бал. 1, 9 Стойнеши, D. Tud. 70	3
10	Ἀξιος	331—275 Бад. 38	—	Мир. 169 Тон. 2, 11	—	—	—	—	—	2
11	Ἀρίσταρχος	220—180 Шел. 87	—	Мир. 122	—	Dac. 747	Gr.—Bor. 63	Сap. 614, 615	Чюря, Tud. 1 Синое, Сap. 615	7
12	Ἀριστείδα; Осмольчна звезда	220—180 Бад. 39	—	Мир. 123	—	Dac. 708*, 709*	—	—	Меджидия Al. Poreea, 4	4
13	Ἀριστίων	220—200 Шел. 88	—	Мир. 124 Тон. 2, 22	Мир. 125	Dac. 748	Gr.—Bor. 64	Сap. 616	В. Търново Ангелов, 2 Малкочи Baumann, 29 Кокони, Glod. 31a	8
14	Ἀριστογείτος	220—180	Ness. 37	—	—	—	—	—	—	2
15	Ἀριστόδαμος	—	—	—	—	—	—	Сap. 617	—	1
16	Ἀριστοκλῆς	220—180 Шел. 88 Бад. 39	—	Мир. 128 Лаз. 2, 71 Тон. 2, 1—3	—	—	—	—	Синое, Сap. 512—3 бр.	8
17	Ἀριστοκράτης	220—180 Шел. 89	—	Тон. 2, 21	—	—	—	Сap. 618, 728*	—	3
18	Ἀριστόμαχος	—	—	—	—	—	—	Сap. 619	—	1
19	Ἀριστοσι Бад. 39	220—180 Шел. 89	—	—	—	Call. 6, 11—13 Dac. 749	—	—	—	4

1	2	3	4 /	5	6	7	8	9	10	11
20	Ἀρίσιων	220—180 Бад. 39	—	Мир. 127	—	—	Gr.—Bor. 65	Cap. 620, 763*, 621— 2 бр. 622	—	7
21	Ἀρτεμίδоро;	1 пол. III в. Шел. 90	—	Мир. 129	—	—	—	—	—	1
22	Ἀρχοκράτη;	—	—	—	—	—	—	Cap. 623, 624	—	2
23	Ἀφροδίσιο;	220—180 Бад. 39	—	—	—	—	—	—	Зимнич, Tud. 129	1
24	Βοῖσκο;	331—275 Бад. 38	—	—	—	Cant. 3, IV Dac. 750— 752	—	—	—	4
25	Βρόμο;	180—150 Шел. 91	Ness.38	—	—	—	—	Cap. 765*	Търичене, D. Tud. 115	3
26	Γαλέστη; I	150—108 Шел. 91—92	—	Мир. 131	—	—	—	—	—	1
27	Γλαυκία;	150—108 Шел. 91—92	—	—	—	—	—	—	Стоянеши, Tud. 72, 73	2
	Grace—Savv., E ₄₅									
28	Δαήμων	—	—	—	—	Call. 7, 67 Dac. 754	—	—	—	2
29	Δαμοκλῆ;	220—180 Бад. 29	—	—	—	—	—	—	Налбант, Baum, 18	1
30	Δαμοκράτη; I	220—180 Шел. 92	—	Мир. 132 133 Лаз. 2, 72, 73	Мир. 134	—	—	Cap. 515— 5 бр.	Айтос, Лаз. 3, 16 Меджидия Al. Рорееа, 3 Синое, Cap. 516 —3 бр., 517 Трезмис Ion. 54 Чюря, Tud. 3 Тулча, Baum. 27*	19
31	Δαμοκράτη; II	нач. I в. Шел. 92—93	—	—	—	—	Gr.—Bor. 66	—	—	1
	Grace—Savv., E ₁₅ p. 295, п. I									
32	Δαμόνχο;	I пол. III в.	—	Лаз. 2, 74	—	Dac. 715	—	—	—	2
	Grace—Savv., E ₁₂ , Бад. 38—39									

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
33	Δαμόφιλος Grase—Savv., E ₄₅	150—108	—	Лаз. 2, 75	—	—	—	—	Чюря, Tud. 10	2
34	Διόδοτος	220—180 Шел. 94	—	—	—	—	—	—	Стоянещи, Tud. 74—76	3
34a	Διοκλείας	180—150 Бад. 40	—	—	—	—	—	—	Малкочи, Baum, 8	1
35	Διογύσιος	331—275 Шел. 95	Ness. 39	Мир. 136	Мир. 135	—	—	Сap. 732	Синое, Сap. 732	5
36	Δῖος	220—180 Шел. 96	—	—	—	Дас. 756	—	Сap. 625, 767* Par. 28	Аполония, Т. Ив. 3, 771 Годени, Glod., 52a Меджидия Al. Порееа, 5 С. Добруджа, Baum. 6 Чюря, Tud. 4, 5	10
37	Δίσκος II	220—180 Шел. 97	—	Мир. 137	—	—	—	—	—	1
38	Δρακοντίδας	150—108 Шел. 97	—	—	—	—	—	—	Гряка, Tud. 120 Костинеши, Дас. 1146* Мошнени, Дас. 1176	3
39	Δωρόθεος	220—180 Шел. 98	—	—	—	Дас. 757	—	—	—	1
40	Δῶρος	108—80 Шел. 98	—	—	—	—	—	—	Попеши, Glod. 79—с Стоянеши, Tud. 78	2
41	Ἑλλάνικος	—	Лаз. 2, 76	—	—	Дас. 758	—	Сap. 518—2 бр.	—	4
42	Ἐπίγονος Шел. 99—I пол.— средата на III в.	275—220 Бад. 38	—	—	—	—	—	Сap. 626, 627	—	2
43	Ἑρμαῖος	—	—	—	—	—	—	Сap. 628	—	1
44	Ἑρμίας	180—150 Шел. 99—100	—	—	—	—	Gr.—Bor. 67	Сap. 629	Търчени, Tud. 116	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
45	Ἑρμων	220—180 Бад. 39	—	Мир. 89	—	Дас. 759	—	—	Хаманджия Сап. 630	3
46	Εὐκλείτος Καδυцей	170—150 Шел. 100	—	—	—	—	—	—	Стоянеши, Tud. 80, 81	2
47	Εὔτυχος	—	—	Мир. 138	—	—	—	—	—	1
48	Εὐφράνωρ	150—108 Шел. 101	—	Тон. 2, 8*	—	—	—	—	—	1
	Глава на Хелиос									
49	Ζηγόδοτος	1 пол. II в. Шел. 102	—	—	—	—	—	Сап. 631	Синое, Сап. 632	2
50	Ζήνων I	331—275 Шел. 102	Ness. 40	—	—	Дас. 762	—	—	—	2
51	Ζήνων II	220—180 Шел. 103	—	—	—	—	—	—	Диногоция Al. Bar. 1	1
52	Ἡερακλείτος	220—180 Шел. 103	—	Тон. 2, 24	—	—	—	—	Калараш, A. Atan. 2 Мънъстиря, Glod. 64в	3
53	Ἡφαιστίων Grace — Savv., E ₁₂	180—150	—	—	—	—	—	Сап. 633	—	1
54	Θάλης	—	Ness. 41	—	—	—	—	—	—	1
55	Θεύδικος	—	—	—	—	Дас. 719	—	—	—	1
56	Θεόδωρος I	331—275	—	Мир. 140 141 Вн. 5171	—	—	—	—	—	3
	Отделяме го по типа на дръжката, характерна за протородоските амфори.									
57	Θεόδωρος II	—	—	Мир. 139	—	—	—	Сап. 635	—	2
58	Θεύμναστος	180—150? Шел. 103	—	—	—	—	—	—	Налбант, Baum 23*	1
59	Θέων	Шел. 104	Ness. 42	—	—	—	—	Сап. 634*	—	2
60	Θιάριω	220—180 Бад. 39	—	—	—	—	—	—	Спанцов, Glod. 94	1
61	Θρασίδιτος	—	—	—	—	Gr.—Bor. 68	—	—	—	1
62	Ἰάσων	220—180 Шел. 104	—	Лаз. 2, 78	—	—	—	—	—	1
63	Ἱεροκλῆς	108—80 Бад. 40	—	Лаз. 2, 77	—	—	—	—	Кръсани,	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
									Con. — Mus. 5	
	Grace—Savv., E ₂₄ , E _{42, 43}									
64	Ἱεροτέλης	около 300 г.	—	—	—	Dac. 763	—	—	—	1
65	Ἱέρων	220—180 Шел. 104	—	—	—	—	—	—	Четъцини, Glod. 25 _{80, 81}	2
66	Ἱμάς	180—160 Шел. 105	—	—	—	—	Gr.—Bor. 69	—	Костинещи, Dac. 1147, 1148	3
	Grace—Savv., E ₇ — I пол. на II в.									
67	Ἱπποκλῆς	331—275	—	Мир. 126	—	Cant. 1, 13	—	—	Иезеру, Con.—Mus. 12	3
	Grace, Koroni..., p. 320, fig. 14									
68	Ἰσίδωρος	180—150 Шел. 106	—	—	—	—	—	—	Костинещи, Dac. 1149	1
69	Καλλικράτης		—	—	—	—	—	Par. 34	—	1
70	Καλλίστης		—	—	—	—	Gr.—Bor. 70	—	—	1
71	Κάλλων	Херма 150—108 Шел. 107	—	—	—	—	—	—	Синое, Cap. 636	1
72	Κάρπος		—	—	—	—	—	Cap. 637—2 бр.	—	2
73	Κότης	200—180 Шел. 108	—	—	—	Dac. 765	—	Cap. 638	—	2
74	Κράτων		—	Лаз. 2, 79	—	—	—	—	—	1
75	Κρέων		Ness. 43	Лаз. 2, 80	—	—	—	Cap. 639	—	3
76	Δίноς	Грозд 200—180 Шел. 108	—	—	—	—	—	—	Попещи, Glod. 79-b Стойнещи, Tud. 83, 84	3
77	Μαρσύας	220—180 Шел. 109	Ness. 44	Мир. 142 Тон. 2, 27	—	Dac. 766 767 C. I con. 2	—	Cap. 640 641—3 бр.	Мошнени, Dac. 1177	11
78	Μενεκράτης	220—180 Шел. 110	—	—	—	Call. 7, 3 Dac. 768	—	—	—	2
79	Μέντωρ		Ness. 48	Тон. 2, 26	—	—	—	—	—	2
80	Μένων	275—220	—	Мир. 143	—	—	—	—	—	1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Grace—Savv., E ₅									
81	Μικύθος	331—275 Шел. 111	—	Мир. 298*, 299*	Тон. 1, 20	Дас. 769*	—	—	—	4
82	Μόσχος	220—180. Шел. 112	—	Мир. 144,	—	Дас. 770	—	—	—	3
				145						
83	Μουσαῖος	Гровд 108— 80	—	Мир. 146	—	Дас. 771	—	—	—	2
	Шел. 112									
84	Νᾶνις	220—180 Шел. 113	—	Тон. 2, 29	—	—	—	Сап. 691*,	Канлия,	4
	Grace—Savv., E ₁₁ —вер. 2 четв. II в.							701*	Соп.—Μυς., 25	
85	Νικάγис	220—180 Шел. 113	—	—	—	—	Gr.—Bor.	Сап. 642	—	4
							71, 72	P. Alex.		
								XXVI ₁₇		
86	Νίκαρχος	108— 80 Шел. 114	—	Мир. 147	—	—	—	Сап.	—	3
	Grace—Savv., E ₄₆ —							643—2 бр.		
	ок. 100 г.									
87	Νικίας	108— 80 Бад. 40	—	—	—	Call. 7, 47	—	—	—	2
	Grace—Savv., E ₈₀					Дас. 772				
88	Νίκων		—	—	—	Дас. 773	—	—	—	1
89	Νύσιος	180—150 Шел. 114	—	—	—	Дас. 774	—	Сап. 644	Костинещи,	3
									Дас. 1150	
90	Ξεγότιμος		—	Лаз. 2, 81	Мир. 148	—	—	—	Синое,	3
									Сап. 523	
91	Ὀλυμπο;	220—180 Шел. 115	—	Мир. 150	—	Дас. 775	—	Сап. 645	Стоянещи,	5
				Тон. 2, 30					D. Tud. 88	
92	Ὀγάσιμος	331—275	Ness. 45	Мир. 151,	Мир. 154	—	—	—	—	7
				152, 153,	156					
				155						
93	Ὀγασιοῖχος	200—150 Шел. 115,	—	—	—	—	—	Сап. 646	—	1
	Бад. 40									
94	Παγχάρης	Двойна брадва Шел. 116	—	—	—	Дас. 761*	—	—	—	1
95	Πασίων	275—220 г. Бад. 39	—	—	—	Дас. 776	—	—	—	1
96	Παυσαγίας	331—275 Шел. 116	—	Мир. 157,	—	Дас. 777	Gr.—Bor.	Сап. 647	Неизвестно	11
				Тон. 2, 31		780*	73		мест. Бс	
				Лаз. 2,						
				82, 83						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
97	Πίστος		—	Мир. 158		—	—	—	—	1
98	Πολύξενος		—	—	Мир. 159	—	—	—	—	1
99	Πυθόδωρος		—	—	—	—	—	Can. 648	—	1
100	Ῥόδων	Херма 150—108 Шел. 117	—	Лаз. 2, 85	—	—	—	—	Стоянещи, Tud. 89, 90	3
101	Σάμος		—	—	Мир. 161	—	—	—	—	1
102	Σαραπίων	220—180	—	Мир. 160, 162	—	—	—	—	Чюря, D. Tud. 83	3
103	Σθενυλidas	Шел. 117	—	—	—	—	—	Can. 528*	—	1
първата половина на III в.										
104	Σιμίλας	220—180 Шел. 117	—	Мир. 163	—	—	—	—	—	1
105	Στράτων	108—80? Grace— Savv., E ₃₇ —вер. VI период	—	—	—	Dac. 781	—	Can. 650	—	2
106	Σωκράτης	230—180 Шел. 117—118	—	Тон. 2, 35	—	—	—	Can. 649— 3 бр.	Костинеши, Dac. 1151 Синое, Can. 649 В. Търново, Ангелов, 4 Стоянещи, Tud. 93	7
107	Σωσικλής	Кадуцей 150—108 Шел. 118	—	Лаз. 2, 87	—	—	—	—	Стоянещи, Tud. 91, 92 Попещи, Tud. 119	2
108	Σώτας I	331—275 Бад. 38 Grace—Savv., p. 292, 294	—	Мир. 164	Мир. 165	Call. 6, 48 Dac. 782— 784, 787—788	—	—	Стоянещи, Tud. 91, 92 Попещи, Tud. 119	11
109	Σώτας II	150—108 Шел. 119 Grace—Savv., p. 370	—	—	—	Dac. 785 789, 786	—	—	—	3
110	Σωτήριχος	2 пол. на III в. Шел. 119—120	—	Тон. 2, 10	—	—	—	—	—	1
111	Τιμοκλής	Шел. 120— един печат от Танаис по формата на дръжката първ. пол. на III в.	—	—	Лаз. 3, 14	Dac. 790	—	—	—	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
112	Τιμόξενος	220—180 Шел. 120,	—	Лаз. 2, 89	—	—	—	—	—	1
113	Τίμω	180—150 Шел. 120	Ness. 46, 47	Вн. 5172	—	Call. 6, 42 Dac. 735*	Gr.—Bor. 74	—	Четъцини, Glod. 25— 100* 101*	8
114	Φανίας	220—180	—	Мир. 166	—	—	—	—	—	1
115	Φιλαίνιος	220—180 Шел. 121	—	Лаз. 2, 90 Тон. 2, 32—34	—	—	—	Cap. 651	—	5
116	Φίλιππος	Кратер 108—80	—	—	—	Dac. 791 792	—	—	—	2
		Бад. 40Grace—Savv.,								
117	Φιλόδαμος	E _{37, 39, 41}	—	—	—	Dac. 793	—	—	—	1
118	Φιλοκράτης	220—180 Шел. 121	—	Лаз. 2, 91	—	—	—	—	—	1
119	Φилоστέφανος	108—80 Шел. 121	—	—	—	—	—	—	Попещи, Tud. 118	1
120	Φιλτάτος	2 пол. II в.	—	Лаз. 2, 92	—	—	—	—	Стойнещи, Tud. 94	2
121	Φιλωνίδας	—	—	—	—	—	—	Cap. 530 531	Кабиле, Тан. 17*	3
122	Φρασίλας	—	—	—	—	Dac. 794	—	—	—	1
123	Χρήσιμος	1 пол. III в.	—	—	—	—	—	—	Кабиле, Тан. 13*	1
	Шел. 123 — по фор- мата на дръжката									
	Нечетливи:		Ness. 50	Мир. 130	—	Dac. 711	—	Cap. 533	Гюргево, Tud. 123*	25
				Лаз. 2, 84, 86		738, 744 764		690, 698, 699, 708, 709	Кънлия, Соп.—Муш. Стойнещи, Tud. 69, 71, 77, 79, 82, 85—87 Синое, Cap. 692	26
В с и ч к о			13	84	14	69	14	80	105	378

г) Родоски печати само с пмето на месеца или анепиграфни

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Ἀρταμίτιος		—	Лаз. 2, 96	—	—	—	—	—	1
2	Δάλιος		—		—	—	—	Сap. 667	—	1
3	Θεσμοφόριος		Ness. 52		—	—	—	—	—	1
4	Πεδαγείδνιος		—	Мир. 167	—	—	—	—	—	1
5	Σμίνθιος		—	—	—	—	—	Сap. 652	—	1
6	Ῥακλίνθιο			Лаз. 2, 98	—	—	—	—	—	1
7	Глава на Хелиос		Ness. 53	Мир. 176	—	—	—	—	—	2
В с и ч к о			2	4	—	—	—	2	—	8

д) Родоски неопределени печати

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Ness. 49, 51 54—64	Мир. 101, 168 170—172, 174, 175, 306 Лаз. 2:88, 93—95, 97 99, 100—103; Тон. 2:6, 12, 13; Ал.—Бал. 2:3, 5, 7 Вн. 5040, 5155, 5159, 5162 5169, 5170	Мир. 98, 173 Лаз. 3:18	Call. 1:21 Call. 7:66	Gr.—Bor. 60, 75—77	Can. 532, 653— 657, 659, 661— 666, 668—671, 673—679, 688, 696, 697, 702, 710, 711	Албещи, Дас. 1178 Зимнич, Tud. 128 Glod. 117d Иезеру, Соп.— Mus., 13 Костинешти, Дас. 1142, 1154, 1155 Ман. тепе, Лаз. 3; 19, 20 Сев. Добруджа, Ваутанп, 7 Стоянешти, Tud. 23, 34, 36, 54, 59—65 Трезмис, N. Iop., 5 Чюря, Tud., 9, 9—bis. Синое, Соп. 694, 705			
В с и ч к о			13	30	3	9	4	30	26	115

Допълнителни печати

№ по- ред	Допъл- ните- лен печат	Форма и вид на основния печат. № в Кат.	Публикация	Паралели	Дата
--------------	---------------------------------	--	------------	----------	------

а) Допълнителни печати, поставени отделно от кръглия печат

1	К	Неопределен	Мир. 101	Шелов. Фанаго- рия, № 7	—
2	ПМ	Фабр., № 121	Тан. 17		
3		Епон., № 69	Миков, с. 174	Шелов. Фанаго- гория, № 38	220—180

б) Допълнителни печати в рамките на основния печат

4		Правоъгълен	Лаз. 2,79	Бадальянц, 73	331—275
		Фабр., № 73		с. 63, № 17	
5	Δ	Правоъгълен	Дас. 785	Бадальянц, 73,	150—108
		Фабр., № 109		с. 62, № 2	
6	Ε	Правоъгълен	Дас. 786	Бадальянц, 73	150—108
		Фабр., № 109		с. 62, № 3	
7	Η	Правоъгълен	Лаз. 2,73	Бадальянц, 73	220—180
		Фабр., № 30		с. 62, № 4	
8	Α.	Правоъгълен	Дас. 716	Бадальянц, 73	—
		Епон., № 46		с. 62, № 12	
		Кръгъл. Епон.- фабр., № 2	Gr.-Vor., 50		331—275

КОРЕКЦИИ И ДОБАВКИ

а) Епонимни печати

№ 2 — У Ал.-Бал. 2, 4 печатът е останал недопълнен. Вж. корекцията у Лаз. 2, с. 30.

№ 8 — Сап. 539 възстановява легендата с титулатурата «*ἱερέως*». Струва ми се, че по-вероятното е само с предлога «*ἐπί*», с което печатът от Истрия се доближава до печата от Одесос у Тон. 2,16.

№ 9 — У Мир. 119 е останал недопълнен. Възстановяването е безспорно, особено когато се гледа оригиналният печат.

№ 18 — У Tud. 12 и 13 името е под формата 'Αυδρονέικος.

№ 29 — У Сап. 729 неправилно допълнен в именителен падеж. Безспорна е нуждата от родителен, подсказана от предлога «*ἐπί*». Поставянето на печата при книдоските е неоснователно.

№ 32 — У Tud. 22 е под формата 'Αστῶν. Най-вероятно е, че тук имаме грешка на печаторезача, който е изпуснал ρ̣. Както отбелязва и сам Tudor, епоним 'Αστῶν не е известен сред родоските жреци на Хелиос.

№ 37 — Сап. 552 възстановен под формата $\text{Ἀ}[ρμ]οκρατεος$, което очевидно е неприемливо. Приемането на $\text{Ἀ}[ρΧ]οκρατης$ е направено и въз основа на останалите намерени в Истрия печати с името на същия епоним. Приемането на $\text{Ἀ}[ρΧορ]α/τε [υς]$ у Сап. 556 е несигурно. Сравни възможността за $\text{Ἀ}[υτοκρ]α/της$. Но и тук е надделеляло съображението за наличието на печати от същия епоним.

№ 38 — У Чангова печатът е с недопълнена начална Α.

№ 46 — Такъв епоним е непознат сред родоските жреци и естествено възбужда съмнение в правилното прочитане на печата. Липсата на илюстрация обаче у Дас. 716 ни лишава от възможността за евентуална корекция.

№ 47 — Печатът правилно е възстановен у Сап. 733, но неоснователно поставен при кнidosките.

№ 49 — У Мир. 91 — Ἑστιαίος .

№ 52 — Възстановяването на името като Εὐκρατης у Сап. 566 предизвиква съмнение у Брашински (ВДИ, 1959, кн. 2, с. 187), който предлага четенето Ἐπὶ Κράτεος . Струва ми се, че в случая е прав Сап. — рисунката показва, че между Π и Ρ има достатъчно място тъкмо за трите букви Εὐκ .

№ 54 — У Мир. 90 името на епонима е възстановено под формата $\text{Ἀρχ}[\acute{\epsilon}\betaουλος$ — непознат сред родоските жреци. Очевидна е възстановката на $\text{Ἐχ}[\acute{\epsilon}\betaουλος$, подсказана и от другия печат от Одесос.

№ 56 — Липсата на илюстрация у Дас. 736 не дава възможност за правилно допълване на първия ред от легендата на печата.

№ 65 — Възстановяването на печата от Истрия (Сап. 680) е направено по Брашински, с. 187.

№ 77 — Поставянето на този печат в началото на IV в. пр. н. е. у Дас. 725 очевидно е недоразумение. Срв. за това също и у Шел. 62.

№ 78 — Приемането от нас на Ἐυδοστρατος е направено въз основа на останалите печати от този епоним, които се срещат в Истрия. Възстановката на Сап. 583 под формата $\text{Ἐευαρέ}[\tau]ος$ е съвсем произволна и очевидно неприемлива.

№ 79 — Мир. 149 поставя печата при фабрикантските. По-приемливо е причисляването на печата към епонимните родоски печати.

Ангелов, 3 — месецът е написан под неправилната форма Πεδαγπινυδου .

№ 80 — У Сап. 681 печатът е невъзстановен.

№ 81 — Приемането на Ἐυνοφωυ у Tud. 7 не е съвсем приемливо поради възможната възстановка $\text{Ἐε}[\nu\phi\alpha\nu]\tau[ος]$ — факт, на който е обърнал внимание и Tudor.

№ 85 — Печатът от Истрия (Сап. 746) е неправилно поставен при кнidosките амфорни печати.

№ 95 — Печатите у Сап. 660 и 703 — невъзстановени. Поправката у Брашински, с. 187.

№ 96 — Поставянето на печата у Сап. 747 при кнidosките очевидно е неоснователно.

№ 99 — И двата печата от Костинеци (Дас. 1152 и 1153) неоснователно са поставени при фабрикантските.

№ 104 — У Мир. 93 и Тон. 2,7 печатите неправилно допълнени под името $\text{Ἡερα}[\chi\lambdaειδας]$ — непознат сред родоските епоними.

б) Епонимно-фабрикантски печати

№ 1 — У Ал. Бал. 2, 2 печатът е останал неразчетен. Допълването е очевидно както от подобния печат у Дас. 693 и 699, така и у V G g a s e. Stamped Wine Jar Fragment, № 70, датиран в края на IV в. или началото на III в. пр. н. е.

в) Фабрикантски печати

№ 4 — У Сап. 700 — невъзстановен.

№ 5 — У Дас. 701* след името на фабриканта са посочени още много неразбираеми букви. Липсата на илюстрация лишава от възможността за коригиране или допълване. Вероятно тук трябва да търсим само името на месеца?

№ 12 — Печатите у Дас. 708 и 709 по необясними причини са поставени при епонимните печати. Както липсата на предлога «ἐπί», така и наличието и у двата печата на емблема — осмолъчна звезда, характерна предимно за фабрикантските печати — подсказват, че тук наистина имаме два печата на фабриканта Ὁ Ἀριστέιδας.

№ 17 — У Сап. 728 поставен при книдоските. Формата на печата и шрифтът подсказват за родоска принадлежност.

№ 20 — У Сап. 763 поставен при печатите от неопределени центрове.

№ 25 — Печатът от Истрия (Сап. 765) поставен при печатите от неопределени центрове.

№ 30 — Ваупап, 27027 е склонен да постави печата при епонимните. Струва ми се, че прочитането му без предлога «ἐπί» е правилно и печатът трябва да се постави тъкмо при фабрикантските печати.

№ 36 — Печатът у Сап. 767. е поставен при неопределените центрове. За родоската му принадлежност вж. и у Брашински, с. 187.

№ 38 — Безспорно печатът от Костинеци (Дас. 1146) трябва да се допълни на Δραχοντίδας.

№ 48 — Тон. 2,8 публикува печата като епонимен, като чете Ἐπ[ι] Φίλα[γ]γισ[ς] съвсем произволно върху един кръгъл печат с емблема глава на Хелиос. При внимателно гледане на оригинала не е трудно да се дойде до естественото възстановяване на Εὐφράτωρ. Вж. по-подробно у Лаз. 2, с. 31—33.

№ 58 — Съмнението на Ваупап за книдоски печат е излишно. Печатът от Налбант е с рядко срещаната, но известна сред родоските печати листовидна форма.

№ 59 — У Сап. 634 фабрикантът прочетен като Θέ[ωρ] ος. Корекцията вж. у Шел, с. 104.

№ 81 — У Мир. 298 и 299 печатите са поставени при неизвестните, а у Дас. 769 името е прочетено неправилно като Μιχρόν.

№ 84 — Печатите от Истрия (Сап. 691 и 701), макар и поставени при родоските, са недопълнени.

№ 94 — Печатът у Дас. 761 е прочетен невярно. Вж. корекцията у Шел., с. 16, бел. 23.

№ 103 — Печатът у Сап. 528 е възстановен с непознатото Σδευδα.

№ 113 — Печатът у Call. 6,42 — невъзстановен, у Дас. 735 — също, а у Glod. 25₁₀₀ и 101 поставени при печатите от неустановени центрове.

№ 121 — Тан. 17 тълкува допълнителния печат ΠМ като **начални**

букви на съкратеното име на епонима ΠМ[αρχος] и съвсем произволно поставя печата при херсонеските.

№ 123 — Печатът непълнен у Тан. 13.

Н е ч е т л и в и — Възстановката на Tud. 123 за печата от Гюргево на [Τιμαρ]χιδας ни се струва неприемлива.

LES RAPPORTS COMMERCIAUX DE RHODES AVEC LES CITÉS OUEST-PONTIQUES À L'ÉPOQUE HELLÉNISTIQUE

M i h a i l L a z a r o v

R é s u m é

En raison de l'extrême pénurie de données fournies par la littérature de la Grèce ancienne et les monuments épigraphiques, seules les amphores et les timbres amphoriques nous permettent d'étudier l'évolution des relations commerciales de l'île de Rhodes, un des plus grands centres du commerce hellénistique avec les villes du littoral occidental de la Mer Noire.

L'étude a porté sur 872 timbres rhodiens au total dont 371 d'éponymes, 378 de fabricants, 7 seulement avec la marque du mois, 1 anépygraphique et 115 indéterminés, découverts sur le littoral occidental de la Mer Noire et à l'intérieur de l'ancienne Thrace. En se servant des méthodes de datation déjà connues, l'auteur a ordonné les objets dans un tableau chronologique général (tabl. I).

Le schema I, élaboré sur la base du tabl. II, indique l'évolution des importations de Rhodes pour le littoral dans son ensemble aussi bien que pour les villes et régions séparément. On y constate l'ancienneté du commerce de Rhodes avec les cités pontiques — dès le dernier quart du IVe s. av. n. è., époque où son plus actif partenaire est Odessos, la baisse des importations de Rhodes au cours des second et troisième quarts du IIIe s. et l'élévation importante à la fin du IIIe s. et des deux premières décennies du IIe s. av. n. è. Ce dernier fait, caractéristique aussi pour les cités nord-pontiques peut être considéré comme une conséquence découlant de la solution du siège entre Rhodes et Byzantion sur la question des taxes douanières pour marchandises de transit dans les détroits de la Mer Noire.

Le tableau III indique la part des divers centres dans le placement de la totale production de Rhodes, importée dans le littoral ouest-pontique pour la période examinée. Il devient évident que les principaux partenaires de Rhodes étaient Istros, Odessos et Callatis, situés sur le littoral, et les terres situées au nord du Danube, en ce qui concerne l'intérieur du pays.

La comparaison avec les importations de Rhodes dans les cités nord-pontiques, effectuée au tableau V, nous amène à une intéressante constatation: les cadences de l'évolution du commerce de Rhodes, exprimées par le tableaux des rapports du nombre des timbres dans chaque groupe, sur la base du nombre total des timbres éponymes datées, découverts dans les deux régions, sont les mêmes pour les deux régions en question. Il devient évident, que la pénétration des Rhodes dans les marchés ponti-

ques a commencé dans les cités ouest-pontiques et s'est progressivement propagée vers le nord.

En ce qui concerne la date du début des importations de Rhodes dans le littoral pontique, et précisément sa partie occidentale, il faut retenir l'année 305/304 av. n. ère, ou Lysimaque avait envoyé à Rhodes, assiégé par Demetre Polyorquet, 40 000 unités d'orges et autant de blé — fait qui aurait pu être considéré comme le début d'une activité commerciale de Rhodes avec Thrace et son littoral pontique, fait confirmé par la présence de timbres de Rhodes très anciens.

On y constate une baisse sensible de l'activité commerciale de Rhodes avec les cités nord-pontiques et ouest-pontiques, à la fin du II-ème et au début de I-er s. av. n. ère.

Une considérable partie de la production importée de Rhodes (28,44% de tous les timbres de Rhodes) était placée dans l'intérieur des terres thraces, en passant par les ports ouest-pontiques. Pourtant l'établissement des itinéraires, par lesquels cette production pénétrait dans l'intérieur du pays (au sud et au nord du Danube) ne saurait être effectué que parallèlement avec les voies de transport des autres marchandises du commerce avec les cités ouest-pontiques.

Карта за разпространението на родоските амфори и печати по тракийското крайбрежие на Понта и вътрешността на Тракия

Carte de la diffusion des amphores et des timbres amphoriques rhodiennes sur la côte thrace du Pont et dans l'intérieur de la Thrace

С е л и щ а

1. Айтос	15. Енисала	29. Малкочи	43. Трезмис
2. Албещи	16. Зимнич	30. Манастир тепе	44. Тулча
3. Бая де Фьер	17. Изеро	31. Меджидия	46. Турну Северин
4. Българого	18. Изгрев	32. Мошнени	46. Търичене
5. Ваду Сьпот	19. Кабиле	33. Мънъстиря	47. Хаманджия
6. В. Търново	20. Калараш	34. Налбант	48. Хотница
7. Веселие	21. Канлия	35. Остров	49. Черна вода
8. Въръши	22. Караорман	36. Попеши	50. Четъцени
9. Гарван	23. Кокони	37. Провадия	51. Чюря
10. Годени	24. Костинеша	38. Рунку	52. Сев. Добруджа
11. Гряка	25. Кръсани	39. Синое	53. Бургаско
12. Гюргево	26. Кумпана	40. Спанцов	54. Черно море
13. Деветаки	27. Късчиоареле	41. Стоянеша	
14. Диногешия	28. Ловеч	42. Тополог	

Л е г е н д а к ъ м к а р т а т а

Печати 1 — I група; 2 — II група; 3 — III група; 4 — IV група; 5 — V група;
6 — VI група

Амфори 1 — I тип; 2 — II тип; 3 — III тип

